

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2019–2022**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Malá

**Kyberšikana jako sociálně patologický jev na druhém stupni
základní školy v Praze-východ**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR PART-TIME STUDIES
2019–2022**

BACHELOR THESIS

Kateřina Malá

**Cyberbullying as a Socially Pathological Phenomenon
at the Second Level of Elementary School in Prague-East**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Kateřina Malá

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PaedDr. Slavomíru Lacovi, Ph.D. a PhDr. Vere Nemesh za cenné rady a podněty při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji ZŠ Stříbrná Skalice, ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice a ZŠ Kunice za vstřícnost a umožnění vyplnění dotazníku.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o problematice kyberšikany na základních školách. Cílem této práce je zjistit, zda jsou žáci druhého stupně vybraných základních škol dostatečně informováni o kyberšikaně. V teoretické části se čtenář seznamuje kromě kyberšikany i s tradiční šikanou, která s online šikanou úzce souvisí. Práce dále popisuje jednotlivé druhy šikany a kyberšikany, její aktéry a prostředky. Zároveň se práce věnuje tématu prevence kyberšikany a některým preventivním opatřením. Praktická část se skládá z výzkumu, který je zaměřený na zjištění míry výskytu kyberšikany na druhém stupni základních škol a také na informovanost žáků o kyberšikaně. Jako výzkumný nástroj je použit dotazník, který obsahuje šestnáct otázek. Tyto otázky se týkají pojmu kyberšikana, prevence a užívání internetu.

Klíčová slova

Agresor, internet, kyberšikana, oběť, prevence, rizikové chování, sociálně patologické jevy, šikana.

Annotation

The bachelor thesis deals with the issue of cyberbullying in elementary schools. The aim of this thesis is to find out whether the pupils of the second stage of selected elementary schools are sufficiently informed about cyberbullying. In the theoretical part, the reader gets acquainted not only with cyberbullying, but also with traditional bullying, which is closely related to online bullying. The thesis also describes individual types of bullying and cyberbullying, its actors and means. At the same time, the thesis deals with the topic of cyberbullying prevention and some preventive measures. The practical part consists of research aimed at determining the incidence of cyberbullying at the second level of primary schools and also at informing pupils about cyberbullying. As a research tool, a questionnaire is used, which contains sixteen questions. These questions concern the concept of cyberbullying, prevention and use of the Internet.

Keywords

Aggressor, bullying, cyberbullying, internet, prevention, risky behavior, socially pathological phenomena, victim.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	11
1.1 Klasifikace sociálně patologických jevů	12
1.2 Vybrané sociálně patologické jevy na ZŠ	14
1.2.1 Agrese a agresivní chování.....	14
1.2.2 Autoagresivní chování.....	15
1.2.3 Záškoláctví	16
1.2.4 Charakteristika psychoaktivních látek.....	17
2 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY	20
2.1 Projevy šikany	21
2.2 Aktéři a oběti šikany.....	23
2.2.1 Agresoři	24
2.2.2 Oběti	25
2.3 Následky šikanování.....	27
2.3.1 Následky u agresorů	27
2.3.2 Následky u obětí	29
2.4 Prevence sociálně patologických jevů.....	30
3 CHARAKTERISTIKA KYBERŠIKANY	32
3.1 Projevy a prostředky kyberšikany	33
3.1.1 Projevy kyberšikany	34
3.1.2 Prostředky kyberšikany	35
3.2 Aktéři a oběti kyberšikany	37
3.3 Dopady kyberšikany	39
3.4 Jevy vyskytující se společně s kyberšikanou	41
3.4.1 Kybergrooming	41
3.4.2 Kyberstalking	42
3.4.3 Sexting.....	43
3.5 Prevence kyberšikany	44
PRAKTICKÁ ČÁST	46

4	ZJIŠTĚNÍ MÍRY INFORMOVANOSTI ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZŠ O	
	PROBLEMATICE KYBERŠIKANY	46
4.1	Cíl výzkumného šetření	46
4.2	Metodologie výzkumného šetření	46
4.3	Výzkumný soubor a oblast šetření	48
4.4	Zpracování a analýza dat	49
4.5	Shrnutí výsledků.....	69
4.6	Verifikace hypotéz	71
4.7	Doporučení pro praxi.....	74
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77
	SEZNAM ZKRATEK	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	82
	SEZNAM PŘÍLOH	84

ÚVOD

Dnešní moderní společnost je značně závislá na využívání moderních technologií. Ty pro nás představují dobré pomocníky a zároveň slouží jako prostředek komunikace. Život bez těchto nových médií si asi málokdo z nás dokáže představit. Informační a komunikační technologie však kromě pozitivních důsledků často přináší i mnohá úskalí. Existují tak určitá nebezpečí, která souvisí především s užíváním internetu. Mezi tyto negativní jevy řadíme například kyberšikanu, kterou je ohrožena zvláště mladá generace, která v prostředí internetu tráví mnoho času.

Cílem této bakalářské práce bude seznámit čtenáře s problematikou kyberšikany. V teoretické části se zaměříme na charakteristiku sociálně patologických jevů, šikany a kyberšikany. Čtenář se v textu seznámí se základními znaky šikany a kyberšikany, jejími aktéry a prostředky. Zaměříme se i na důsledky, které se u obětí šikany a kyberšikany mohou projevit. Přestože kyberšikana probíhá ve virtuálním prostředí a její aktéři zpravidla nepřichází do osobního konfliktu, její následky mohou být velice závažné. V poslední kapitole teoretické části se budeme zabývat prevencí online šikany. Prevence a všeobecná informovanost je pro boj s kyberšikanou nesmírně důležitá. Proto je nezbytné, aby rodiče, děti, učitelé i veřejnost měli povědomí o tom, jak se těmto útokům na internetu bránit. Zároveň se budeme věnovat konkrétním opatřením a organizacím, které se prevencí kyberšikany zabývají.

Praktická část bakalářské práce bude obsahovat kvantitativní výzkum. Tento výzkum bude probíhat na druhém stupni základních škol v Praze-východ. Jako výzkumný nástroj bude použit dotazník, který bude obsahovat otázky zaměřené na problematiku kyberšikany. V metodologii výzkumu bude představen výzkumný vzorek, který bude zaměřen na žáky šestého a devátého ročníku základních škol. V závěru druhé části budou shrnuty výsledky vyplývající ze sesbíraných dat.

Cílem empirické části práce bude zjistit, jaká je míra informovanosti žáků šestých a devátých tříd o problematice kyberšikany. Dále se budeme snažit získat odpověď na otázku, jaká je míra výskytu tohoto jevu na druhém stupni základních škol. Nakonec bude naše pozornost věnována nejčastějším projevům kyberšikany.

Kyberšikana se řadí mezi nové patologické jevy vyskytující se v naší společnosti a často je doprovodem jevu šikany tradiční. Jejími hlavními znaky je anonymita

a nezávislost na čase a místě. Právě z těchto důvodů lze považovat kyberšikanu za velmi nebezpečnou, vyžadující naši pozornost. Již děti mladého věku mají v dnešní době přístup k internetu a čas strávený v tomto prostředí bývá charakterizován komunikací s vrstevníky, prohlížením webových stránek a užíváním sociálních sítí. Proto bychom měli na tyto aktivity dohlížet a učit naše žáky, děti i dospívající zásadám bezpečného užívání internetu. Těmito opatřeními následně můžeme předejít možným útokům.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Předtím, než se budeme věnovat jednotlivým sociálně patologickým jevům, je důležité si nejprve vymežit termín sociální patologie. Pojem sociální je v odborné literatuře běžně užíván a mohli bychom ho přeložit jako společenský. Pojem patologie pochází z latinského pathos, což znamená utrpení nebo choroba. Sociální patologie, tak představuje soubor určitých jevů, které jsou pro společnost nežádoucí, nezdravé, abnormální a chorobné. Tyto jevy jsou nadále předmětem zkoumání mnoha vědních disciplín, jako je například sociologie, psychologie, medicína, etopedie ad. (Fischer a Škoda, 2014).

Mühlpachr (2002, s. 7) definuje sociální patologii takto „*Sociální patologie je shrnující pojem pro nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společnosti nebezpečné, negativně sankciované formy deviantního chování, ale hlavně označení pro studium příčin jejich vzniku a existence.*“

Někteří autoři upozorňují na rozdíl mezi pojmy sociální patologie a sociální deviace, které se někdy nesprávně zaměňují. Za sociální deviaci můžeme považovat takové odchylky ve způsobu jednání, které nejsou v souladu se společenskými normami uznávanými majoritní společností (Fischer a Škoda, 2014). Bartlová (1998, s. 6) zdůrazňuje „*sociální deviace je narušením kterékoliv sociální normy, tedy nejen normy sankciované právně, nábožensky nebo morálně.*“ Fischer a Škoda (2014) uvádí jako hlavní rozdíl mezi těmito pojmy skutečnost, že sociální deviace nemusí být pro jedince nebo společnost vždy negativní, na rozdíl od sociálně patologických jevů.

Sociálně patologické jevy lze považovat za termín zahrnující celou řadu projevů nežádoucího chování, a to včetně problémových jedinců. Pro tyto jevy je charakteristické porušování sociálních norem, z čehož následně vyplývají negativní důsledky pro celou společnost. Za sociálně patologické tak můžeme označit takové chování, jenž je charakteristické určitou odchylkou od normy (Mousová a Duplinský, 2007).

1.1 Klasifikace sociálně patologických jevů

Sociálně patologické jevy v naší společnosti shledáváme již od samého počátku. V posledních letech roste zájem o řešení této problematiky nejen u nás, ale i v zahraničí. Autor Laca (2019) připisuje nárůst těchto nežádoucích jevů modernímu způsobu života, který s sebou mimo jiné přináší i mnohá úskalí. Novodobý člověk tak často nestíhá tempo dnešní doby a hledá štěstí nesprávným způsobem, například prostřednictvím návykových látek. Je důležité si uvědomit úzkou souvislost mezi jednotlivými patologickými jevy a normami dané společnosti. Na základě těchto společenských norem následně hodnotíme určité jevy jako negativní. Proto je pro vymezení těchto jevů nezbytné prioritně definovat normalitu (Laca, 2019).

Výkladový slovník z pedagogiky popisuje sociálně patologické jevy jako „*formy chování a jednání, které mají relativně hromadný charakter a svými negativními důsledky ohrožují nejen příslušného jedince, ale také společnost.*“ (Kolář, 2012, s. 128)

Sociální patologii a sociálně patologické jevy můžeme rozdělit do tří skupin:

- **Sociální patologie jednotlivce**, která se týká samotného jedince, který si v tomto případě za své činy nese odpovědnost. Do této skupiny můžeme zařadit kriminalitu, závislostní chování a suicidální jednání neboli sebevražednost.
- **Sociální patologie rodiny**, která představuje negativní jevy, jež nějakým způsobem souvisí s prostředím, ve kterém jedinec žije. Tato problematika se týká například domácího násilí, syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte nebo bezdomovectví.
- **Sociální patologie skupin a komunit** představuje takové sociálně patologické jevy, které souvisí s vlivem určité skupiny či komunity. Řadíme sem například šikanu ve škole i na pracovišti, xenofobii, rasismus, sektářství, chuligánství sportovních fanoušků a graffiti (Laca, 2019).

Je důležité zmínit, že vzhledem k měnící se terminologii se v současné době setkáváme také s pojmem rizikové chování, jež termín sociálně patologické jevy nahrazuje. Důvody, které vedly k této změně souvisely se stigmatizujícím charakterem pojmu sociálně patologické jevy a také s jeho nadměrným zaměřením na společenské normy (Mioviský, 2015).

Dle Moravcové (2015, s. 47) „*pod rizikové chování spadají především ty aktivity, jejichž provozováním děti zákon přímo neporušují. Jedná se např. o pití alkoholu, kouření marihuany nebo záškoláctví. Některé z nich v dospělosti dokonce punc rizikovosti ztrácejí.*“

V některých případech lze považovat rizikové chování za běžnou součást vývoje, a to především v době adolescence. V tomto vývojovém období lze zaznamenat vyšší míru výskytu rizikového chování, například v podobě tabakismu či užívání návykových látek. Do skupiny rizikového chování můžeme zařadit: „*záškoláctví, lhání, agresivní chování, šikanu a kyberšikanu, kriminální jednání, vandalismus, závislostní chování, rizikové chování na internetu, rizikové sexuální chování, rizikové chování v dopravě, extrémní rizikové sporty, nezdravé stravovací návyky, extremismus, rasismus a xenofobii.*“ (Sobotková, 2014, s. 40-41)

Výskyt rizikového chování mimo jiné souvisí i s prostředím, ve kterém se jedinec nachází. Prostředí, jako takové, je charakteristické určitými materiálními i nemateriálními předměty, a především mezilidskými vztahy, které mají značný vliv na vývoj osobnosti člověka. Prostředí můžeme rozlišovat na základě konkrétních prvků, které jsou jeho součástí. V literatuře se tak setkáváme s pojmy jako jsou: přírodní, společenské, rodinné, kulturní prostředí ad. To, jakým způsobem a v jaké míře bude vývoj člověka ovlivněn, je závislé na podnětech, jež konkrétní prostředí utvářejí. V rámci mikroprostředí je to bezpochyby rodina, která má největší vliv. Rodinné prostředí působí na jedince velmi intenzivně, a to především v období mladého věku. Nelze však opomenout ani vliv vrstevnických skupin, které se začínají utvářet především v průběhu školní docházky (Kraus, 2008).

Školní prostředí se dotýká jedince především prostřednictvím výchovně vzdělávacího procesu, jímž škola zabezpečuje vzdělávání a zároveň se snaží dosahovat stanovených cílů. Toto specifické prostředí je tvořeno nejen vzájemnými vztahy, ale také materiálními podmínkami včetně vnějších podmínek týkajících se přírodního okolí školy (Přadka, 2004).

Školní, ale i kterékoli jiné sociální prostředí, může obsahovat závadné až deviantní prvky, které mohou správný rozvoj osobnosti ohrozit (Kraus, 2008). V této souvislosti se v následující kapitole zaměříme na sociálně patologické jevy, které se v prostředí školy mohou vyskytovat.

1.2 Vybrané sociálně patologické jevy na ZŠ

Již na základní škole se můžeme setkat s různými výkyvy v chování, které zpravidla souvisí se samotným vývojem daného jedince. Některé z těchto negativních projevů se objevují pouze přechodně a s postupem času odeznívají. Vágnerová (2005) uvádí, že problematické projevy v chování se nejčastěji objevují mezi 9-16 rokem života.

„K dětem a mladým lidem se dostávají rozmanité úkoly spojené s jejich vývojem. Děti jsou zaplavovány četnými fyzickými i psychickými změnami. Změnami, které nemohou ovládnout a kterým samy často nerozumějí.“ (Herzog, 2009, s. 32-33)

V odborné literatuře se můžeme setkat s rozdělením problematického chování do tří kategorií. První skupinou je tzv. disociální chování, které má většinou přechodný charakter a je typické vzdorovitostí a negativismem. Další skupinou je tzv. asociální chování. Toto chování se vyznačuje především nedodržováním norem dané společnosti. Řadíme sem například záškoláctví nebo krádeže. Poslední kategorii představuje antisociální chování. Tato skupina je označována za nejzávažnější formu a často souvisí s trestnou činností mířenou vůči jedinci nebo společnosti (Mertin a Krejčová, 2013).

V této kapitole se zaměříme pouze na některé sociálně patologické jevy, které se mohou objevovat u dětí školního věku. Mezi tyto jevy patří agrese a agresivní chování, autoagrese, záškoláctví a užívání psychoaktivních látek.

1.2.1 Agrese a agresivní chování

Mnoho autorů se dnes shoduje na tom, že agrese a agresivita u dětí a mládeže se stává stále častějším jevem. Ačkoli se tyto dva pojmy mohou zdát velmi podobné, je důležité je umět rozlišit a znát jejich správný význam.

Nejprve si představíme termín agrese. Agrese může být směřována nejen na osoby ale i na věci, které jsou v důsledku tohoto záměrného jednání nějakým způsobem poškozovány nebo omezovány. Na základě toho, jaký byl podnět k agresi, rozlišujeme její druhy. V situaci, kdy se u jedince objeví agrese jako následek jeho rozrušení, bavíme se o tzv. agresi v afektu. Instrumentální agrese se objevuje druhotně jako doprovodný jev při dosahování určitých cílů (Laca, 2019). Autor Martínek (2015, s. 42) ve své knize dále uvádí i tzv. agresi frustrační, kterou vysvětluje takto: *„Frustrace vyvolá negativní emoci, především hněv, ten potom vede k agresivnímu chování s cílem překonat frustraci“*. Jak

jsme již zmínili výše, agrese může být namířena nejen proti člověku, ale i věci. Na základě této skutečnosti můžeme rozlišovat její konkrétní směry. Řadíme sem agresivitu vybitou na neživém předmětu, agresivitu vybitou na zvířeti a v neposlední řadě tzv. autoagresi, kterou se budeme podrobněji zabývat v další podkapitole (Martínek, 2015).

Agrese je tedy jakýsi způsob útočného jednání, na rozdíl od agresivity, kterou můžeme definovat jako „*vlastnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi.*“ (Martínek, 2015, s. 10) Každý jedinec je vybaven určitou mírou agresivity. Mezi základní příčiny vyššího stupně agresivity u jedince řadí Fischer (2014) tzv. biologické a sociální faktory. Biologické předpoklady mohou souviset například s mírou hormonu testosteronu u mužů nebo se strukturou a funkcemi CNS. Mezi sociální faktory řadíme výchovu, vliv sociálních skupin a vliv společnosti.

U dětí školou povinných jsou dle Herzoga (2009) projevy agrese a násilné činy zaznamenávány nejčastěji v rozmezí mezi 13. a 15. rokem. Ve školním prostředí se setkáváme s agresivním chováním v podobě fyzického násilí, rvaček, vandalismu nebo například šikany, kterou se budeme podrobněji zabývat v druhé kapitole (Vágnerová, 2005).

1.2.2 Autoagresivní chování

Autoagresivní chování představuje sebedestruktivní formy jednání, které se mohou projevovat v různé míře. Často souvisí s rizikovým chováním, jako jsou například rizikové sporty, rizikové chování v dopravě ad. Za autoagresivní chování považujeme především sebepoškozování a suicidium. Sebepoškozující jednání bývá spjaté s obdobím povinné školní docházky a setkáváme se s ním zejména u adolescentů. Toto vývojové období bývá v životě jedince značně náročné a často s sebou nese mnoho vnitřních i vnějších konfliktů (Kabíček, 2014).

Martínek (2015, s. 28) definuje autoagresivní chování jako „*namíření agrese jedince proti sobě samému.*“

Jak jsme již uvedli, jedním ze závažných patologických jevů je sebepoškozování. Dle Sobotkové (2014) je tento jev typický pro věkovou skupinu zhruba od 14 let a dotýká se jak ženského, tak mužského pohlaví. Kabíček (2014) definuje sebepoškozování jako autoagresivní chování bez sebevražedného záměru. Typickými projevy jsou řezné rány na různých částech těla, popáleniny od cigaret nebo poranění trávicího ústrojí v důsledku

polykání nebezpečných předmětů. Kriegelová (2008) rozděluje sebepoškozování do dvou skupin, na sebetrávení a sebezraňování. Sebetrávení v sobě zahrnuje nebezpečné jednání jako je předávkování se léky, alkoholem nebo drogami. Pro sebezraňování jsou charakteristické akty jako je řezání, pálení, trhání vlasů nebo například propichování kůže. Obě tyto formy jsou vždy prováděny bez sebevražedného úmyslu. Důvodem výskytu tohoto jednání u dětí a mladistvých může být dle Martínka (2015) nevhodný výchovný styl, neúplná rodina nebo psychické a fyzické týrání jedince. Kriegelová (2008) zdůrazňuje i sociální souvislosti týkající se určitých subkultur ve vztahu k sebepoškozování. Mezi tyto subkultury se řadí především tzv. emo a gothic styl. U těchto skupin lze pozorovat vyšší výskyt těchto patologických jevů společně s užíváním návykových látek.

Za nejvyšší stupeň autoagresivního chování můžeme považovat tzv. suicidální jednání, které můžeme definovat jako „*vědomé a úmyslné zakončení vlastního života samovolným aktem, který přivodí smrt.*“ (Kroupová, 2016, s. 231)

Suicidium není ve školním prostředí tak častým jevem jako sebepoškozování. Přesto však nesmíme zapomínat na jejich úzkou spojitost a vzájemný vztah. Tuto skutečnost potvrzuje Kabíček (2014, s. 165), který uvádí: „*Přibližně 55–85 % osob, které se sebepoškozují, uskuteční nejméně jeden suicidální pokus.*“

1.2.3 Záškoláctví

Záškoláctví bychom mohli zařadit mezi sociálně patologický jev vyskytující se na téměř všech typech škol. Toto nežádoucí chování se však netýká pouze samotného žáka, který chodí „za školu“. Mohli bychom dokonce říci, že se dotýká celé společnosti, jelikož v důsledku záškoláctví může docházet k nejrůznějším negativním jevům, jako je například kriminální činnost (Kyriacou, 2005).

Dle slovníku speciálně pedagogické terminologie je záškoláctví „*neomluvená a úmyslná absence žáka ve škole, porušení školního řádu i školského zákona.*“ (Kroupová, 2016, s. 235)

Martínek (2015, s. 116) uvádí: „*Záškoláctví můžeme charakterizovat jako úmyslné zameškání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.*“ Touto definicí autor upozorňuje na roli rodiče ve věcech týkajících se tohoto problému. Setkáváme se tak

i s případy, kdy si je rodič vědom o nepřítomnosti svého dítěte ve škole. Na základě těchto skutečností můžeme dle Kyriacou (2005) dělit záškoláctví na několik kategorií:

- **Pravé záškoláctví**, které představuje takové situace, kdy rodiče o nepřítomnosti žáka ve škole nevědí.
- **Záškoláctví s vědomím rodičů**, kdy rodiče o nepřítomnosti žáka ve škole vědí a schvalují mu to. V tomto případě hraje velkou roli styl výchovy, který rodiče uplatňují. Důvodem k vynechání školní docházky však může být i potřebná pomoc dítěte rodičům.
- **Záškoláctví s klamáním rodičů**, které většinou souvisí se simulováním zdravotních obtíží, čímž se žák snaží přesvědčit rodiče o neschopnosti účastnit se školního vyučování.
- **Útěky ze školy**, kdy žák do školy zpravidla dochází, ale nezúčastňuje se celého vyučovacího procesu.
- **Odmítání školy**, které je závažnější formou záškoláctví a většinou souvisí s problémy, jež žák zažívá ve školním prostředí. Strach z přítomnosti negativních jevů, jako je například šikana nebo vysoká náročnost učiva, mohou žákovi způsobovat i psychické potíže.

Důvody vedoucí dnešní děti a mládež k záškoláctví souvisí především s negativním vztahem ke škole samotné. Tento nepřátelský postoj bývá u žáka vyvolán nezájmem o studium, nechutí k plnění školních povinností, obavou ze zkoušek nebo například špatným vztahem k učiteli. Dále může výskyt tohoto patologického chování souviset s vlivem rodinného prostředí či vzájemnými vztahy s vrstevníky (Laca, 2019).

1.2.4 Charakteristika psychoaktivních látek

Psychoaktivní látky jsou látky, v jejichž důsledku dochází ke změnám psychické činnosti. Některé z těchto látek nazýváme návykové, jelikož mohou u jedince vyvolat stav závislosti (Fischer a Škoda, 2014).

Laca (2019, s. 376) definuje závislost takto: „*Závislost je duševní stav, někdy i tělesný, který je výsledkem vzájemného působení mezi živým organismem a drogou.*“ Toto vymezení poukazuje na dva základní druhy závislosti – psychickou a fyzickou.

Psychicky závislého jedince doprovází nutková potřeba užít psychoaktivní látku, a to i přesto, že zná možná rizika. Tato touha je zpravidla spojena s blaženými pocity, jenž po užití drogy uživatel prožívá. Fyzická závislost je stav, kdy si o požití návykové látky řekne sám lidský organismus, který je v důsledku pravidelného užívání na drogu zvyklý. Pokud se mu této látky nedostává, objeví se zpravidla abstinenci příznaky (Laca, 2019).

Nešpor (2007, s. 11–20) považuje za hlavní znaky závislosti následující:

- *silná touha nebo pocit puzení užívat látku (craving, bažení),*
- *zhoršení sebeovládání,*
- *somatický (tělesný) odvykací stav,*
- *růst tolerance,*
- *zanedbávání jiných potěšení a zájmů,*
- *pokračování v užívání přes jasný důkaz škodlivých následků.*

Experimentování s psychoaktivními látkami jako alkohol, tabák či marihuana je dle Vágnerové (2005) poměrně běžným jevem, a to především v období dospívání. V roce 2004 bylo z výzkumného vzorku zhruba sta dětí zjištěno následující: „*Děti v šestých třídách již měly poměrně velmi bohaté zkušenosti s alkoholem a tabákem, zkušenosti s jinými drogami než s alkoholem a tabákem jsou spíše zprostředkované.*“ (Miovský, Trapoková a Miovská In: Svobodová, 2014, s. 89) Autorka Končeková (2005) se ve svém výzkumu zaměřila na období prvního kontaktu jedince s alkoholem a tabákem. Zjistilo se, že první zkušenost s alkoholem se průměrně vyskytuje u chlapců ve věku 12,3 let a u dívek 13,3 let. Vykouření první cigarety se u chlapců objevilo ve věku 11,6 let a u dívek 13,1 let.

Za nejběžněji užívané nelegální drogy u nás v ČR je považováno konopí a extáze. Tyto informace vychází z výroční zprávy o stavu ve věcech drog z roku 2010. Dle těchto výsledků je v obecné populaci až 34 % jedinců, kteří mají zkušenosti s užitím konopných látek jako jsou marihuana a hašiš. Mezinárodní výzkum z téhož roku, který byl zaměřen na výběrový soubor žáků 9. tříd odhalil skutečnost, že v ČR až 30,5 % těchto jedinců má alespoň jednorázovou zkušenost s užitím některé z konopných látek (Sobotková, 2014).

Tyto experimenty s psychoaktivními látkami mohou souviset s touhou okusit zakázané nebo s potřebou zařadit se do určité skupiny. Problém nastává v případě, kdy už nejde o pouhé experimentování a u jedince se vyskytne pravidelná konzumace těchto

látek. K tomuto zvratu může dojít pod vlivem nevhodné skupiny vrstevníků nebo v případě, kdy se jedinec potýká s určitými problémy (Vágnerová, 2005). Nešpor (2007, s. 51) zdůrazňuje, že *„i pouhé experimentování s návykovými látkami je u dětí a dospívajících spojeno s většími problémy v různých oblastech života (rodina, škola, trestná činnost atd.)“*.

2 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY

Slovo šikana pochází z francouzského chicané, což v překladu znamená obtěžování, pronásledování, týrání či sužování. Tento pojem byl původně užíván zpravidla ve vojenském prostředí. V dnešní době se však objevuje především ve spojitosti se školním prostředím, kde často dochází k šikanování mezi jednotlivými žáky či skupinami žáků. Šikanující jednání však není výlučně záležitostí škol, ale můžeme se s ním setkat i na pracovištích či v rodinném zázemí (Laca, 2019).

V minulosti se výzkum zabýval především fyzickými projevy tohoto sociálně patologického jevu a často opomíjel jeho ostatní formy. Nyní je výzkum rozšířen a zaměřuje se mimo fyzickou agresi i na další méně nápadné formy šikany, jako jsou nepřímá šikana nebo sociální vyloučení. V současnosti se šikana stává celospolečenským problémem a je středem zájmu mnoha odborníků. Zvýšený nárůst tohoto jevu je dle Janošové (2016) zapříčiněn vývojem naší společnosti. Tyto společenské změny souvisí především s rozvojem informačních technologií a zvýšenou medializací tohoto fenoménu směrem k široké veřejnosti. Dalším významným faktorem ovlivňujícím nárůst šikany je pak změna pohledu společnosti na nežádoucí formy chování. Janošová (2016, s. 22) zdůrazňuje, že *„chování, které dnes pokládáme za šikamu, by ještě před 15–20 lety nebylo posuzováno jako něco, co by zasluhovalo pozornost učitelů, či dokonce jejich intervenci.“*

Výkladový slovník z pedagogiky definuje šikanu následovně: *„Jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zstrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumějí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.“* (Kolář, 2012, s. 136)

V odborné literatuře se setkáváme s velkým počtem definic, které se snaží co nejpřesněji popsat tento sociálně patologický jev. Většina z nich obsahuje tři základní znaky, které jsou pro šikanu typické. Mezi tyto znaky patří v první řadě záměrnost. Útočnickovo agresivní jednání vůči druhé osobě je tak zpravidla záměrné, s úmyslem ublížit. Druhým znakem je nerovnováha sil mezi obětí a agresorem. Posledním charakteristickým rysem pro šikanující chování je opakovatelnost tohoto negativního jednání (Janošová, 2016).

Říčan (2010, s. 21) zdůrazňuje, že „*ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování.*“ Na možnou nepřítomnost tohoto znaku upozorňuje ve své definici i autor Kolář, který považuje šikanu za „*úmyslné chování jednoho nebo více jedinců, kteří ubližují druhým, většinou opakovaně.*“ (Kolář, 2001, s. 27)

Je důležité si uvědomit, že ne každé nelibé jednání vůči druhým lze ihned označovat slovem šikana. Především ve školním prostředí se můžeme setkat se vzájemným škádlením spolužáků, jež můžeme považovat za běžnou součást komunikace a seznamování. Častým jevem je i tzv. sexuální obtěžování mezi jedinci odlišného pohlaví. V tomto případě se můžeme setkat se situacemi, kdy jsou převážně chlapci k nežádoucímu chování vůči dívkám vyprovokováni (Říčan, Janošová, 2010). Toto nevinné škádlení označuje autor Martínek (2015) termínem teasing. „*Za teasing můžeme označit chování, které zdánlivě šikanu připomíná. Jde o nevinné škádlení mezi dětmi, např. na druhém stupni ZŠ chlapci provokují děvčata, protože se jim líbí. Dívky křičí, chichotají se, někdy i chodí žalovat, dospělí však vidí, že jim toto škádlení chlapců vůbec není nepříjemné a jejich stěžování je pouze formální.*“ (Martínek, 2015, s. 128)

Nesmíme zapomínat na to, že hranice mezi škádlením a pravou šikanou je velice tenká, a proto si tato situace vždy vyžaduje citlivé jednání a zkušenost nejen pedagogů, ale všech, kdo se na jejím řešení podílejí. Fieldová (2009, s. 26) uvádí: „*Škádlení je verbální násilí. Slovo, které je v jedné škole (či zemi) považováno za neutrální, může být v jiné velmi hanlivé.*“

2.1 Projevy šikany

Pro správné vyhodnocení šikany je důležité znát a rozlišovat její základní formy a projevy. V odborné literatuře se setkáváme s členěním tohoto sociálně patologického jevu dle nejrůznějších kritérií.

Willard (In: Vašutová, 2010) rozděluje šikanování do následujících tří skupin:

- **Fyzická šikana**, která se projevuje prostřednictvím různých útoků jako jsou úder, kopance, plivání, zabavování věcí ad.

- **Slovní šikana**, kdy dochází k výhrůžkám, posměchům a nadávkám směrem k oběti.
- **Emocionální a psychická šikana**, která v sobě zahrnuje nežádoucí jevy jako jsou vydírání, manipulování, šíření pomluv či dokonce sociální vyloučení.

Psychická šikana z angl. psychological bullying se v současné době uskutečňuje i prostřednictvím informačních technologií. Tyto útoky, které probíhají v kyberprostoru, označujeme termínem kyberšikana a dle některých autorů lze právě takové obtěžování považovat za jednu z dalších forem psychické šikany (Janošová, 2016).

Fieldová (2009) ve své knize zmiňuje tzv. vztahovou šikanu, která představuje nejrůznější způsoby chování, zaměřené na vylučování jedince ze skupiny. Agresor k dosažení potřebného cíle využívá především manipulaci. Tento druh šikany se může projevat otevřeně, kdy dochází k slovnímu odmítání, pohrdání či odstrkování oběti. V horším případě probíhá izolace jedince skrytě. K tomu agresori tajně užívají například negativních gest či odmítavého způsobu jednání. Vztahová šikana se objevuje nejčastěji na půdě školy a její skrytá forma bývá pro pedagogy těžce rozpoznatelná. *„Jeli útočník dostatečně prohnáný, nesejde na tom, zda je přítomen učitel – k vyděšení oběti postačí povytažené obočí.“* (Fieldová, 2009, s. 27)

Dále se můžeme setkat s termínem ekonomická šikana. Ta se zpravidla objevuje na základě finančních a materiálních rozdílů mezi jednotlivými žáky. Může se projevat například posměchem a pohrdáním směrem k jedincům ze sociálně slabších rodin. Výjimkou však nejsou případy, kdy motivem k ekonomické šikaně je naopak závist (Vašutová, 2010).

Šikana se projevuje mnoha způsoby a pro její odhalení je nesmírně důležité věnovat pozornost všem jejím znakům. Kolář (2011) upozorňuje na četnost a různorodost vnějších projevů šikanování prostřednictvím trojdimenzionální mapy viz tabulka č. 1, která slouží jako pomůcka při vyhodnocování tohoto sociálně patologického jevu. Tato tabulka obsahuje tři základní skupiny projevů chování: přímé a nepřímé, fyzické a verbální, aktivní a pasivní. Tyto tři soubory jsou následně seskupeny do několika kombinací, ze kterých vychází osm typů šikanování.

Tabulka 1: Trojdimenzionální mapa

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické aktivní přímé	Útočníci obět' věší, škrtí, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby obět' zbili. Obět' jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí obět'i, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění obět'i v dosahování jejích cílů.)
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne obět' na její požádání pustit ze třídy na záchod. (Odmítnutí splnění požadavků.)
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou obět'i, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.

Zdroj: Kolář, 2011

U šikanujícího chování existují i tzv. mezipohlavní rozdíly. Uvádí se, že vyšší procento agresivních projevů lze pozorovat spíše u chlapeckého pohlaví. Janošová (2016) však v této souvislosti upozorňuje na možnou nepřesnost těchto údajů. Tato nepřesnost spočívá v rozdílném vnímání tohoto sociálně patologického jevu oběma skupinami. „*Dívky a chlapci si pod pojmem „šikana“ nepředstavují zcela totéž. Dívky u ní při samotném definování o něco častěji zmiňují verbální útoky a nepřímé formy.*“ (Janošová, 2016, s. 63)

2.2 Aktéři a oběti šikany

Šikanu lze označit za jev, na kterém se podílí hned několik účastníků. Přestože budeme v této podkapitole věnovat největší pozornost agresorům a obětem šikany, nesmíme opomenout další aktéry, kteří jsou nedílnou součástí tohoto procesu.

Říčan a Janošová (2010) upozorňují na skutečnost, že k efektivnímu vyšetření šikany je nutné se zabývat nejen přímými účastníky tohoto aktu, ale i dalšími skupinami a jednotlivci, jež s průběhem a řešením tohoto sociálně patologického jevu souvisí. Řadí sem následující: *agresor a jeho pomocníci, obět', třídní „publikum“, zastánci, pedagogové, rodiče zúčastněných dětí, místní komunita, veřejnost.*“ (Říčan a Janošová, 2010, s. 53)

2.2.1 Agresoři

Dle Vašutové (2010, s. 60) je agresorem ten, „*jenž poměrně často (opakovaně) někoho týrá nebo obtěžuje, a to buď fyzicky nebo psychicky.*“ Z této definice je zřejmé, že agresorem není pouze jedinec tělesně zdatný a silný, jak někdy laická veřejnost předpokládá. Ačkoli jsou u šikanujících jedinců tyto tělesné znaky často přítomny, nejsou jediným ukazatelem a nelze je považovat za pravidlo (Vašutová, 2010).

Jednoznačná charakteristika, která by popisovala osobnost agresora neexistuje. Pro lepší orientaci v této problematice nám však může pomoci výčet typických vlastností, které jsou u těchto jedinců často shledávány. Za typické vlastnosti agresorů lze považovat například porušování pravidel chování, které se ve školním prostředí mohou projevovat nedodržováním školního řádu, podváděním, nedbalostí a dalšími kázeňskými přestupky. S těmito jednotlivými znaky souvisí často i slabší školní prospěch žáka. Někteří autoři také popisují pozorovatelný nedostatek empatie u jedinců s agresivními sklony. Tato neschopnost vcítit se do druhého bývá zpravidla zapříčiněna nevhodným výchovným stylem v rodině (Říčan, Janošová, 2010).

Willard (In: Vašutová, 2010) zmiňuje, že v některých případech mohou být důvodem agresivního chování i psychické poruchy. Nezřídka se tak můžeme setkat s jedinci, jejichž agrese je z části zapříčiněna poruchou pozornosti nebo například asociální poruchou osobnosti.

Kolář (2001) rozlišuje tři základní typy iniciátorů šikany, které si níže vyjmenujeme.

- **Hrubý, primitivní a impulzivní typ**, u kterého můžeme pozorovat porušování pravidel nebo také nerespektování autorit. Při zastrašování obětí se projevuje krutě a nelítostně. V některých případech se dopouští trestné činnosti v rámci negativních vrstevnických skupin.
- **Slušný a kultivovaný typ**, který šikanuje zpravidla nepozorovaně bez přítomnosti ostatních. Jeho konání bývá záměrné a důkladně promyšlené. U tohoto typu agresora můžeme shledávat také sadistické sexuální tendence.
- **Srandista a optimista**, který bývá v kolektivu oblíbený a své nevhodné chování zpravidla považuje za zábavnou činnost, kterou se snaží pobavit publikum.

Za jeden z hlavních důvodů těchto agresivních projevů chování lze považovat vliv rodinného prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá.

„Myslím si, že základní příčina je vždy v rodině. Za své praxe jsem se nesetkal s případem, kdy by v rodinné atmosféře u agresora bylo naprosto vše v pořádku.“ (Martínek, 2015, s. 161)

K šikaně tak často inklinují jedinci, kteří sami prochází brutální a tvrdou výchovou vyznačující se nejrůznějšími fyzickými tresty. Toto nepříjemné chování následně agresori napodobují a přenáší je na své oběti. Dalším nevhodným rodinným prostředím jsou rodiny, u kterých nejsou jasně stanovená pravidla. V těchto rodinách vyrůstají děti v nejistotě, jelikož jsou jejich prohřešky a činy hodnoceny pokaždé jiným způsobem. Zjednodušeně by se dalo říci, že veškeré pochvaly a tresty jsou závislé na momentální náladě rodičů. Takové děti, pak nedokážou rozlišit, jaké chování je správné, či špatné. Autor tento jev označuje termínem nečitelná výchova (Martínek, 2015).

Kolář (2001, s. 86) se ke vzájemnému vztahu rodiny a osobnosti agresora vyjadřuje takto: *„Souvislost lze vidět s častějším výskytem těžké citové deprivace nebo alespoň subdeprivace v rodině či náhradní rodinné výchově.“*

2.2.2 Oběti

Dle Vašutové (2010, s. 62) je obětí *„příjemce agresivního chování jiných.“* Oproti typologii agresorů je charakteristika obětí výrazně složitější. Obětí šikanujícího chování se může stát téměř kdokoli. Agresori si oběti totiž nevybírají pouze na základě určitých znaků, ale jejich výběr může být mnohdy i náhodný (Kolář, 2001).

„V některých případech se může člověk ocitnout na nesprávném místě v nesprávný čas, a tak se stane cílem i náhodného výběru agresora.“ (Vašutová, 2010, s. 62)

Přestože se zdá být tato typizace velice náročná, setkáváme se v praxi s určitými vlastnostmi a znaky, které se u obětí šikany často opakují. Jedním z těchto rysů je neschopnost skrývat strach. Tito jedinci působí již navenek velmi zranitelně. Pro své okolí představují jednoduchý terč, jelikož jsou zpravidla málo reaktivní a neumí se bránit nežádoucím podnětům ze svého okolí. Kolář (2001, s. 87) uvádí, že takové typy *„na rozdíl od agresorů ve střetech ztrácejí hlavu, propadají panice, hrůze, malomyslnosti,*

výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti... “ Mezi další atributy, které lákají pozornost agresorů, patří různé odlišnosti. Tyto odlišnosti se zpravidla týkají vnějšího vzhledu. Do střetu s agresorem se tak může dostat jedinec s rozdílnou barvou pleti, obezitou, nebo pouze z toho důvodu, že nosí dioptrické brýle (Řičan, Janošová, 2010).

Dalším rizikovým faktorem jsou dle Vašutové (2010) nejrozličnější psychické handicap. Šikanovaní jsou tak často jedinci, kteří mívají problémy v oblasti sociálních dovedností. Při navazování vztahů se neorientují, bývají naivní a mnohdy závislí na určité osobě. Autor Kolář (2001) a Řičan (2010) považují za psychicky znevýhodněné jedince také děti a žáky, u kterých se objevuje porucha pozornosti s hyperaktivitou nebo opožděný duševní vývoj. *„Jestliže se mentální postižení projevuje dezorientací v sociálních vztazích, naivitou, těžkopádností, závislostí a zvýšenou sugestibilitou, je velké nebezpečí, že takový žák, známý například pod přezdívkou „Guma“, bude zesměšňován, ponižován a později tvrdě šikanován.“* (Kolář, 2001, s. 89)

Ve své typologii obětí uvádí Martínek (2015) další rizikovou skupinu, kterou tvoří tzv. učitelské děti. Existují situace, kdy rodič-učitel pracuje na stejné škole, kam dochází jeho potomek. Tyto okolnosti však mohou být dle autora pro dítě velice zátěžové. Rodič v roli učitele má zpravidla tendence být na své dítě přísnější a mnohdy vyžaduje nadprůměrné výsledky. Zároveň se dítě často potýká s nedůvěrou ze strany žáků, kteří mají naopak pocit, že má tento jedinec velké výhody. Takové dítě má tak kromě narušených vztahových vazeb s rodičem velkou pravděpodobnost, že bude v třídním kolektivu šikanován.

Janošová (2016) zmiňuje dva typy obětí, se kterými se v rámci šikany můžeme setkat. Prvním typem je tzv. šikanující oběť. Šikanující oběť je kolektivem vnímána různorodě. Takový jedinec se zpravidla stává terčem drobných posměchů a provokací, na které následně reaguje velice nepřiměřeně. Tyto intenzivní a často agresivní reakce pak oběť staví v očích ostatních spíše do role agresora. Do této skupiny se často řadí jedinci s diagnózou ADHD, kteří se projevují impulzivně. Druhým typem je tzv. provokující oběť. Provokující oběť svým chováním vyvolává u ostatních vrstevníků iritace, které mnohdy přechází do vzájemných konfliktů. Toto podráždění není obětí vyvoláno záměrně. Důvodem těchto střetů bývá labilita oběti v oblasti sociálních dovedností. Takový jedinec často neumí navazovat vztahy s ostatními vrstevníky. Tyto nedostatky

následně vedou k tomu, že oběť působí na své okolí příliš úzkostně a agresivně (Janošová, 2016).

To, zda se jedinec stane či nestane obětí šikany, může být do jisté míry ovlivněno i výchovou a rodinným zázemím. Existují tak určité výchovné styly, které mohou toto riziko zvyšovat. Jedním z nich je například příliš rozmazlující výchova. Dítě vyrůstající v takovém prostředí je kromě přehnané péče zároveň omezováno v získávání nových zkušeností. Ocitne-li se takový jedinec v nějaké nestandardní situaci, pravděpodobně si s ní nebude umět sám poradit. „*Cokoli dítěti brání získat v kolektivu oblibu a vliv, co podlamuje jeho sebevědomí, co ho nějak negativně poznamená a oslabuje, to vše zvyšuje jeho zranitelnost.*“ (Říčan, Janošová, 2010, s. 62)

2.3 Následky šikanování

Šikana s sebou přináší určité negativní dopady, které se zpravidla nejvíce dotýkají samotné oběti. Nesmíme však zapomínat i na ostatní zúčastněné. Šikana totiž kromě oběti poškozují i další skupiny jedinců, jako jsou agresori, rodiny, pedagogové, přihlížející a další (Fieldová, 2009).

2.3.1 Následky u agresorů

Pro agresory nebývají následky pouze právního rázu, jak by se někdo mohl mylně domnívat. V první řadě se šikana řeší v rámci školy, která dle právního řádu má žákům poskytovat ochranu před šikanou, jakožto sociálně patologickým jevem. O tom, zda se bude šikana vyšetřovat v občansko-právním nebo trestním řízení, pak rozhoduje závažnost spáchaného činu. Ve skutečnosti však k trestnímu stíhání agresora dochází minimálně. Důvodem je většinou nízký věk pachatele (Martínek, 2015).

Trestně odpovědná je osoba starší patnácti let. V případě výskytu šikany nese škola ohlašovací povinnost. Oznamovatelem je zpravidla ředitel školy. Ten oznamuje tuto skutečnost Policii ČR, a to na základě takového chování, které nese známky přestupku či trestného činu. Šikana není přímo definována v žádném z našich zákonů, a proto je její posouzení závislé na charakteru spáchaného činu. V rámci občansko-právního řízení může být agresor stíhán dle § 7 zákona č. 251/2016 Sb. Zákon o některých přestupcích.

Ten se týká přestupků proti občanskému soužití. Pachatel tak může být stíhán za činy jako jsou ublížení na zdraví, vyhrožování újmou na zdraví, ublížení na cti ad.

Závažnější jsou pro agresora právní následky v případě, že jeho činy vykazují prvky trestného činu. Většinou se jedná o trestné činy týkající se poškození zdraví a majetku, které jsou dále vymezeny v zákoně č. 40/2009 Sb. neboli trestním zákoníku. Pachatel tak může být stíhán dle § 145 za těžké ublížení na zdraví, dle § 171 za omezování osobní svobody, dle § 228 za poškození cizí věci aj. (MŠMT, online).

V rámci školy je možné udělit šikanujícímu jedinci hned několik druhů trestů. Tyto tresty závisí na intenzitě a závažnosti spáchaného činu. Škola má tak právo, dle školního řádu, udělit agresorovi důtku pedagoga, důtku ředitele nebo sníženou známku z chování. V případě středních škol je možné sankcionovat jedince podmíněčným nebo nepodmíněčným vyloučením (Říčan a Janošová, 2010).

Následky v podobě určitého trestu by však měly přijít především ze strany rodičů. Ti by měli vyjádřit rázný nesouhlas s chováním svého dítěte. V praxi se bohužel setkáváme s případy, kdy se rodič naopak staví do opozice a nepřipouští si, že by se jeho potomek nějakým způsobem provinil (Martínek, 2015). Říčan a Janošová (2010, s. 107) uvádí: „*Reakce obou rodičů má dítěti dát velmi jasně najevo, že se provinilo proti řádu, který je nad lidmi. Optimálním vyústěním pak je, jestliže dítě prožije hluboké zahanbení, případně se rozpláče nad tím, co udělalo.*“

Vašutová (2010) upozorňuje na možné negativní důsledky v případě nepotrestané šikany. Agresor, který není za své nežádoucí chování dostatečně potrestán, může nabýt dojem, že je jeho chování přijatelné. V důsledku toho bude agresor pravděpodobně užívat násilí i nadále, což v budoucím životě může vést ke kriminální činnosti.

„*U agresorů je nejzávažnějším rizikem upevnění jejich antisociálních postojů tím, že šikana není adekvátně potrestána.*“ (Vašutová, 2010, s. 62)

Jak jsme již výše zmínili, agresivní chování v mnohých případech souvisí s dysfunkčností rodiny. Proto je důležité si uvědomit, že nejen oběti, ale i agresori se mohou potýkat s různými osobními a vztahovými problémy, které je potřeba řešit (Fieldová, 2009). V případě, že vznikne podezření na výskyt některého z těchto problémů, je vhodné vyhledat odbornou pomoc. Prvotní pomoc zpravidla spočívá v psychologickém vyšetření, které může odhalit příčinu šikanujícího chování, a na základě těchto výsledků lze doporučit následnou péči (Říčan a Janošová, 2010).

2.3.2 Následky u obětí

Rozsah újmy u obětí šikany bývá závažnější než u ostatních účastníků. Způsob zvládnutí takto zátěžové situace bývá individuální a je závislý na osobnosti každého jedince. Jaké dopady bude mít tato zkušenost na jednotlivé oběti, nadále souvisí i s přístupem, který k tomuto problému zaujme rodina nebo samotná škola. První následky se mohou objevovat již po prvním střetu s agresorem. Nejčastěji dochází ke změnám v chování. Oběť například může působit neobvykle zaraženě, ustrašeně, nebo naopak překypuje vztekem. Tyto projevy mohou být pro okolí prvními varovnými signály (Fieldová, 2009).

Šikanování je pro oběť velmi stresující, což s sebou přináší negativní změny hned v několika oblastech. Nejčastěji se tyto změny týkají oblasti psychického a somatického zdraví. Dopady na psychiku jedince bývají charakteristické úzkostnými stavy nebo depresí, která v některých případech může vyústit v sebevražedné jednání. Dále lze u obětí vyznačovat vztahovačnost a časté přecházení do obranného postoje vůči svému okolí. Somatické dopady se pak vyznačují jevy jako jsou poruchy spánku a pozornosti, svalové napětí nebo celkovým pocitem tělesné nepohody (Hardy, 2011).

V souvislosti s těmito příznaky zmiňuje mnoho autorů možnost výskytu tzv. posttraumatické stresové poruchy. Tento jev je charakterizován již zmíněnými psychickými a somatickými symptomy a můžeme se s ním setkat u některých šikanovaných jedinců. „*Tato porucha představuje závažný následek těžkého traumatu, který vede k pocitům hrůzy, strachu o život a bezmoci. Oběť znovuprožívá traumatické události, kdy jí bylo ubližováno, tyto události se objevují ve vzpomínkách a snech.*“ (Martínek, 2015, s. 149)

Fieldová (2009) rozděluje následky šikany do několika následujících skupin:

- **Fyzické důsledky**, mezi které můžeme zařadit symptomy jako jsou řezná poranění, modřiny, bolesti hlavy, nespavost, problémy v oblasti stravování, potíže s pletí nebo například pomočování.
- **Intelektuální důsledky**, které se ve školním prostředí mohou vyznačovat nesoustředěností, potížemi s pamětí, ztrátou motivace, zhoršením prospěchu a vyhýbáním se mimoškolním aktivit.

- **Sociální důsledky** vyznačující se potížemi v oblasti sociálních dovedností. Tito jedinci se mohou projevovat labilně při navazování vztahů s ostatními vrstevníky. Objevuje se u nich nervozita a nedůvěra vůči ostatním, čímž se často dostávají na okraj dané skupiny.
- **Psychologické důsledky**, které jsou charakteristické pocity bezmoci, strachu a celkového napětí. Dále sem můžeme zařadit příznaky jako jsou stres, deprese, zvýšená agrese, častá plačtivost a problémy s verbálním vyjadřováním.

Někdy mohou následky šikany přetrvávat až do dospělosti. Nejčastěji bývá narušena oblast sociálních vztahů. Oběti mívají nízké sebevědomí, což často vede k neschopnosti najít si partnera či dokonce k sociální izolaci. Další oblast, která může být v důsledku negativních zkušeností narušena, je oblast pracovní. Nedostatky v sociálních dovednostech bývají příčinou nepochopení ze strany spolupracovníků. Zároveň existují i případy, kdy oběti šikany nedokončí pod vlivem traumatu předpokládané vzdělání, což je následně omezuje při výběru jejich povolání (Fieldová, 2009).

2.4 Prevence sociálně patologických jevů

Jak jsme již uvedli výše, za sociálně patologické můžeme označit takové jevy, jež se určitým způsobem vymezují od dané sociální normy. Proto lze tvrdit, že všechny tyto jevy jsou pro společnost škodlivé a nežádoucí. Zamezit těmto projevům chování je možné prostřednictvím účinné prevence. Ta je definována jako způsob předcházení vzniku určitého jevu. Prevence sociálně patologických jevů by se zpravidla měla zaměřovat na utváření takových podmínek, které se řídí hodnotami a normami dané společnosti a zároveň pozitivně a individuálně působí na předcházení a vznik patologických jevů. Mimo jiné se zaměřuje i na zánik již vzniklých patologických jevů. V rámci prevence se setkáváme se třemi základními úrovněmi. Rozlišujeme primární, sekundární a terciární prevenci (Juššiková, In: Hardy, 2011).

Primární prevence má za úkol pozitivně působit na jedince již v době před vznikem určitého patologického jednání. Zaměřuje se na jednotlivé komponenty, které by se mohly stát spouštěčem určitého problému. Jedním z hlavních cílů primární prevence je vést jedince k pochopení a uznání norem a hodnot dané společnosti. Svým

účinkem se tak primární prevence mimo jiné dotýká samotné výchovy. K tomuto výchovnému a vzdělávacímu působení dochází nejčastěji prostřednictvím nejrůznějších besed, přednášek a jiných volnočasových aktivit. Dalším cílem je pak například rozvíjení povědomí o zdravém životním stylu (Laca, 2019).

V literatuře se můžeme setkat s dělením primární prevence na všeobecnou, selektivní a indikovanou. Všeobecnou primární prevenci zabezpečuje ve školním prostředí zpravidla školní metodik prevence. Ten se zaměřuje na děti a mládež, a to nejčastěji v rámci menších sociálních skupin. Selektivní primární prevenci lze také označit za výběrovou. Ta má za úkol vybrat ze skupiny osob takové jedince, u nichž je přítomno určité riziko pro vznik nežádoucího chování. Intervence probíhá individuálně či v rámci menších skupin. Indikovaná primární prevence se již zabývá zpravidla jedincem jako individuem. Většinou se jedná o jedince, kteří jsou ve větší míře ohroženi výskytem rizikového chování nebo se u nich takové chování již objevilo. Cílem této prevence je tedy především včasné odhalení rizik a následné zahájení intervence (Miovský, 2010).

Sekundární prevence se zaměřuje především na populaci ohroženou vznikem sociálně patologických jevů. Zároveň se však zabývá i skupinou jedinců, u nichž se některý z problémů již projevil. V tomto případě má sekundární prevence za úkol zabraňovat dalšímu rozvoji tohoto problémového chování. Tato intervence si již vyžaduje určitá opatření a specifické metody práce, které zpravidla provádí kompetentní osoba.

V případě, že je již problém přítomen a působení primární a sekundární prevence je nedostatečné, přichází na řadu tzv. terciární prevence. Tu zabezpečují zpravidla zdravotnické, sociální nebo školské instituce. Terciární prevence se zaměřuje především na zamezení dalšího rozvoje již existujících problémů prostřednictvím výchovných a terapeutických metod (Laca, 2019).

3 CHARAKTERISTIKA KYBERŠIKANY

Vlivem rozvoje informačních a komunikačních technologií došlo v posledních letech k nejrůznějším změnám, a to i v oblasti sociálních jevů. Jedna z těchto změn se týká i tradiční šikany, která se pod vlivem působení ICT přesunula do kyberprostoru neboli komunikačního prostředí využívajícího nejnovější média. V této podobě se již můžeme bavit o tzv. kyberšikaně (Vašutová, 2010). V odborné literatuře se setkáváme i s dalšími termíny označujícími tento sociálně patologický jev. Mezi tato synonyma patří např. internetové šikanování, mobilní šikana, digitální šikana, SMS šikana ad. Kyberšikana (angl. cyberbullying) je velmi úzce spjata s tradiční šikanou, a proto lze při vymezení tohoto pojmu vycházet z definic klasické „offline“ šikany. Velmi zjednodušeně bychom mohli tento jev popsat jako agresivní, nežádoucí a záměrné jednání odehrávající se prostřednictvím elektronických zařízení (Hollá, 2013). Černá (2013, s. 9) definuje kyberšikanu jako *„záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže vůči útokům bránit.“* Autor Martínek (2015, s. 171) zmiňuje i konkrétní prostředky, jimiž se kyberšikana může demonstrovat a považuje toto jednání za *„zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy.“* Kolář (2011) a Janošová (2016) pak považují kyberšikanu za jednu z forem tzv. psychické šikany.

Kyberšikanu můžeme dělit na dva základní typy. V první řadě se může jednat o tzv. přímé útoky, mezi které se řadí například zasílání obtěžujících zpráv, kradení hesel, zneužívání účtů, šíření mylných informací o oběti aj. Všechny tyto útoky jsou směřovány přímo proti oběti. Druhým typem je tzv. kyberšikana v zastoupení (angl. cyberbullying by proxy). Tento druh šikany je mnohdy považován za nebezpečnější, jelikož agresor k obtěžování oběti využívá další osobu. Tento komplic často ani netuší, že je zneužíván k obtěžování někoho dalšího. Kyberšikana v zastoupení může mít například podobu bezdůvodného nahlašování účtu oběti, což později vede k jeho vyloučení z fóra nebo zrušení jeho účtu (Kavalír, 2009).

Stejně tak jako tradiční šikana i kyberšikana se vyznačuje určitými typickými znaky. S některými z těchto charakteristik se můžeme setkat u obou typů – online i offline

šikany. Za společné znaky považujeme například převahu síly agresora nad obětí. U tradiční šikany šlo především o převahu fyzické síly, v případě kyberšikany se bavíme spíše o převaze mocenské, kterou agresorovi dodává především možnost anonymity. Dalším typickým znakem, se kterým se setkáváme i v rámci tradiční šikany je skutečnost, že oběť vnímá útok jako nepříjemný. Pokud by toto kritérium nebylo naplněno, mluvili bychom zde spíše o tzv. škádlení (Černá, 2013). Kyberškádlení nebo také cyberteasing je „*chování, kdy iniciátor nemá v úmyslu osobě ublížit, nebývá opakované a postrádá prvek nerovnoměrné síly.*“ (Šmahaj, 2014, s. 46) Dalším společným rysem je opakovanost útoků. U kyberšikany však nabývá tento znak jiné podoby, jelikož opakované útoky nemusí být zajišťovány přímo agresorem, ale samotným publikem, které je v případě kyberšikany mnohem početnější, a to z důvodu velkých možností informačních technologií. Posledním společným znakem je záměrnost útoků a agresivní chování vůči oběti (Černá, 2013).

Za jeden z hlavních rozdílů mezi klasickou šikanou a kyberšikanou považujeme nezávislost na místě a čase. Zatímco tradiční šikana se uskutečňuje nejčastěji v době školní docházky či po skončení vyučování, kyberšikana může probíhat 24 hodin denně. Agresor tak není limitován místem ani časem a oběť tak může být jeho útokům vystavena téměř nepřetržitě. Jediný způsob obrany je v tomto případě ukončení užívání jakýchkoli médií (Laca, 2019). Autorka Hollá (2013) jako další specifický znak kyberšikany uvádí trvalost útoků. Zatímco běžná šikana v podobě fyzických či verbálních útoků časem upadne v zapomnění, kyberšikana probíhající prostřednictvím nových médií zůstává ve virtuálním světě dlouhou dobu či dokonce nikdy nezmizí.

3.1 Projevy a prostředky kyberšikany

Autoři, zabývající se touto problematikou, pohlíží na kyberšikanu nejčastěji ze dvou hledisek. Jedno z nich nahlíží na projevy kyberšikany jako na konkrétní způsoby jednání vůči obětem. Druhá kategorizace se již zaměřuje spíše na místa a prostředky, jimiž se toto agresivní chování může uskutečňovat.

3.1.1 Projevy kyberšikany

Černá (2013) mezi základní projevy kyberšikany řadí:

- **Vydávání se za někoho jiného**, kdy agresor působí oběti velké škody prostřednictvím zneužívání jeho vlastní identity. K tomuto jednání využívá fotografie a informace o oběti, které jej ve virtuálním prostředí činí důvěryhodnějším.
- **Vyloučení a ostrakizace**, jež se uskutečňuje nejčastěji formou vyloučení jedince z určité komunity nebo skupiny. V tomto případě může u oběti docházet k frustraci v důsledku nenaplnění potřeby někam patřit.
- **Flaming**, který představuje hádku v online prostředí. Zpravidla dochází k nadávkám, prudké výměně názorů, či dokonce vyhrožování prostřednictvím nejrůznějších chatovacích místností. Tyto spory mohou probíhat mezi agresorem a obětí nebo mezi více jedinci zároveň.
- **Kyberharašení**, které se vyznačuje nepřetržitým zasíláním zpráv (SMS, MMS) oběti s cílem zahltit jeho schránku pokaždé, když se připojí. Toto jednání bývá pro oběť velmi nepříjemné a na rozdíl od flamingu oběť na toto agresivní jednání nijak nereaguje.
- **Pomlouvání**, které se ve virtuálním prostředí šíří mnohem rychleji nežli obyčejně, a to i díky přihlížejícím. Rozesíláním nepravdivých zpráv a pomluv může kyberagresor oběť velmi rychle poškodit.
- **Odhalení a podvádění**, což představuje situace, kdy agresor rozesílá důvěryhodné informace či fotky oběti těm, kterým tato sdělení nebyla určena. Jedná se většinou o intimní údaje, které jsou pro oběť velmi citlivé.
- **Happy slapping**, který je poměrně novým fenoménem, zahrnuje jak fyzické, tak i psychické obtěžování oběti. Zpravidla dochází ke zdokumentování napadení oběti a následnému vyvěšení této nahrávky na internet a sociální sítě.

Martínek (2015, s. 175) definuje happy slapping jako situaci, kdy „*nic netušící oběť je fyzicky atakována, většinou fackována, vše se natáčí na video, které je potom vyvěšeno na internetu.*“ Autor Kolář (2011) označuje happy slapping za příbuzný, avšak samostatný fenomén, který nelze označovat za přímý projev kyberšikany.

Kolář (2011, s. 87–88) považuje za způsoby kyberšikany následující jevy:

- *zasílání urážlivých a zastrašujících textových zpráv,*
- *rozesílání dehonestujících videí a fotografií oběti,*
- *vytváření webových stránek, kde je oběť urážena, ponižována,*
- *pořádání negativních internetových anket,*
- *vyvěšení pornografických fotografií s tváří oběti,*
- *nahrávání epizod ponižení oběti.*

Všechny výše uvedené způsoby kyberšikanování můžeme rozdělit z hlediska jejich závažnosti do tří skupin. První skupinou jsou tzv. méně závažné projevy, mezi které řadíme cyberteasing, online útoky nebo vylučování oběti z určité skupiny. Za středně závažné se považují jevy jako jsou krádež identity, rozesílání soukromých zpráv či fotografií oběti. Poslední, nejzávažnější skupina projevů, obsahuje agresivní jednání v podobě vyhrožování, pronásledování či zastrašování (Hollá, 2013).

3.1.2 Prostředky kyberšikany

Kyberšikana se šíří pomocí nejrůznějších médií. Mezi nejčastěji užívané se zpravidla považuje počítač nebo mobilní telefon. V současné době však přibývá spousta nových zařízení, které mohou agresorovi posloužit jako prostředek k obtěžování. Především tzv. chytrá zařízení jako jsou tablety, notebooky a netbooky se stávají vhodným a mocným nástrojem pro kyberagresora (Šmahaj, 2014).

Šmahaj (2014) považuje za nejčastěji užívané prostředky kyberšikany následující:

- **Textové zprávy**, které jsou rozesílány prostřednictvím mobilních telefonů. Obdobou těchto krátkých zpráv jsou tzv. MMS, které umožňují uživateli zasílání delších sdělení, a to společně s obrázky či videoklipy. Posílání SMS a MMS zpráv je oblíbené především u mladé generace. K negativnímu a obtěžujícímu jednání pak stačí agresorovi znát telefonní číslo své oběti.
- **Telefonní hovory**, sloužící agresorovi nejčastěji k zastrašování a vyhrožování oběti, a to v kteroukoli denní dobu. K těmto telefonátům agresor zpravidla využívá větší množství SIM karet, které neustále střídá.
- **Fotografie a videoklipy**, které jsou ve spojení s internetem velmi nebezpečným nástrojem kyberšikany. Fotografie a videoklipy s nežádoucím obsahem jsou

nejčastěji zachyceny mobilním telefonem a šířeny prostřednictvím internetu a sociálních sítí.

- **E-mail**, umožňující agresorovi zasílání nežádoucích zpráv velkému počtu uživatelů najednou, což dovoluje rychlé šíření těchto sdělení. Nepříjemná situace vzniká i v případě, kdy agresor získá přístup k emailovému účtu samotné oběti, čímž může tomuto jedinci napáchat velké škody, a to především v oblasti sociálních vztahů.
- **Instant messaging**, což je velmi rozšířený způsob komunikace mezi mladou generací. Prostřednictvím účtů na nejrůznějších sociálních sítích a chatovacích místnostech jsou rozesílány textové, audio či video zprávy. Agresor tento způsob komunikace využívá nejčastěji k zasílání výhružných zpráv, odesílání fotografií a videí oběti, přeposílání konverzací s obětí ostatním uživatelům ad.
- **Chatové místnosti**, které jsou využívány především pro svou možnost společné, skupinové komunikace. Uživatelé, kteří vystupují zpravidla pod nejrůznějšími přezdívkami, mohou společně komunikovat na určitá témata. Agresoři chtějí zpravidla docílit vyloučení oběti ze skupiny a poškodit ji před ostatními uživateli.
- **Internetové stránky a blogy**, které mohou sloužit ke zveřejňování nejrůznějších obsahů v podobě článků, fotografií, videí, dotazníků ad. V některých případech však bývají zneužity k poškození někoho dalšího. Kybergresoři tak na svých stránkách mohou udávat lživé informace o oběti a sdílet její fotografie a videa s cílem obět' co nejvíce zesměšnit.
- **Sociální sítě**, které jsou velmi nebezpečné, zejména kvůli zneužívání obsahu, který jedinci na své účty vkládají. Velkým problémem je především neznalost uživatelů v oblasti zabezpečení jejich účtu a také sdílení obsahů s neznámými uživateli. Sociální sítě se vyznačují i krádeží identity. Pro agresora je velmi jednoduché založit si profil oběti a jednat pod jejím jménem.
- **Hraní online her**, což se v dnešní době stává velmi populární a běžné. Při této skupinové aktivitě, která probíhá nejčastěji přes počítač, plní její hráči nejrůznější úkoly a zároveň mezi sebou komunikují. Do role oběti se zde zpravidla dostává jedinec, kterého se skupina snaží vyčlenit z tohoto online prostředí.

Autorka Černá (2013) v souvislosti s těmito prostředky upozorňuje na užívání internetových anket a dotazníků, které se často stávají neúmyslným nástrojem kyberšikany. Tyto ankety mohou obsahovat například otázky zaměřené na fyzické znaky jedince. Z výsledků ankety se tak posuzuje například nejošklivější dívka ze třídy. Takové jednání může následně rozpoutat vlnu pomluv, výsměchu či dokonce vyloučení oběti z určité skupiny.

3.2 Aktéři a oběti kyberšikany

Jak jsme již zmínili výše, tradiční šikana a kyberšikana mají mnohé společné, a tak je tomu i v případě jejich účastníků. Přestože aktéři tradiční šikany a kyberšikany mohou sdílet podobné znaky, nalezneme určité charakteristiky, které jsou typické pouze pro kyberšikanu. Tato specifika jsou dána především rozdílným sociálním prostředím. Zatímco tradiční šikana se odehrává nejčastěji v prostředí školy a v reálném čase, kyberšikana probíhá v kyberprostoru, kde platí odlišná pravidla a normy. Již v předešlých kapitolách jsme uvedli, že šikana se netýká pouze agresorů a obětí, ale je záležitostí celé skupiny. Ta svými reakcemi může v rámci možností udávat směr, jakým se šikana bude vyvíjet. V případě kyberšikany však tyto skupinové normy nehrají tak významnou roli, a to především vlivem anonymity a absence osobního kontaktu (Černá, 2013).

Anonymita je jedním z hlavních znaků kyberšikany. Prostřednictvím anonymity získává kyberagresor větší pocit nedotknutelnosti, což někdy může vést k intenzivnímu rozvoji agresivního chování. Agresoři se tak v kyberprostoru mohou stávat brutálnějšími, což bývá důsledkem i fyzické nepřítomnosti oběti. Útočník nevidí emoční prožívání oběti a hůře tak odhaduje následky svého jednání (Vašutová, 2010). V této souvislosti zmiňuje většina autorů (Černá, 2013, Vašutová, 2010, Hollá, 2013) tzv. disinhibiční efekt, který představuje ztrátu zábran a studu vlivem elektronické komunikace, která je pro jedince zdrojem otevřenosti a ztráty obav z odhalení či odsouzení.

V rámci tradiční šikany jsme uváděli velký význam fyzické síly, která v případě kyberšikany již není tak důležitou vlastností. Na základě této skutečnosti lze konstatovat, že kyberagresorem se může stát téměř kdokoli, bez ohledu na jeho fyzickou zdatnost či postavení ve skupině (Vašutová, 2010). „*Oběť tradiční šikany se v online světě může stát agresorem, neboť k tomu nepotřebuje fyzickou převahu. Agresor se zase může stát obětí,*

neboť v online světě mu nejsou obvyklé prostředky převahy nijak nápomocny.“ (Černá, 2013, s. 58)

Agresivního chování na internetu se dopouští jedinci z mnoha důvodů. Někteří z nich takto konají pod vlivem nějaké frustrace, jiní pouze z nudy. Kyberagresoři obecně bývají jedinci technicky zdatní a často využívají svých schopností v oblasti ICT k negativním jevům jako je právě kyberšikana. Přestože je typologie kyberagresorů velmi obtížná, existují určité typy, se kterými se v praxi setkáváme. První skupinu agresorů bychom mohli označit za tzv. neúmyslné kyberagresory. Ti berou online obtěžování druhých spíše jako zábavu a neuvědomují si následky svého konání. Další skupinou jsou jedinci, kteří jsou sami oběťmi tradiční šikany a nekonečné možnosti online prostředí jim umožňují pomstu. Kyberprostor se tak pro ně stává vhodným místem k odplatě, na kterou by si v reálném životě netroufli (Hollá, 2013). Tuto skupinu jedinců označuje Černá (2013) jako oběti/agresoři (angl. bully/victim). Posledním typem je tzv. kombinovaný agresor, což je „*osoba, která realizuje offline i online šikanování.*“ (Hollá, 2013, s. 29)

Oběť kyberšikany je takový jedinec, který čelí agresivnímu chování jiných lidí. Nelze určit konkrétní vlastnosti, jež by předurčovaly, zda se člověk stane objektem takového chování či ne. Oběť kyberšikany se totiž může stát kdokoliv, a to i na základě náhodného výběru. Můžeme si však uvést určité znaky, které se u těchto jedinců vyskytují ve větší míře. Jedním z hlavních rysů je nízká úroveň schopností a dovedností v rámci ICT. Na základě této neobratnosti a nevědomosti se oběti často dopouštějí rizikového jednání na internetu. Zveřejňují spoustu osobních údajů a nedávají si pozor na své soukromí. Toto nezodpovědné jednání je pak často dostane do nepříjemné situace, kdy jsou jejich data zneužita. Dalším rizikovým faktorem je samotná intenzita užívání nových médií. Dle některých výzkumů jsou tak jedinci, kteří tráví v online prostředí mnoho času, více ohroženi kyberšikanou nežli ti, kteří využívají tato média občasně (Vašutová, 2010).

Poslední skupinou účastníků jsou diváci neboli přihlížejíci. Ti mohou být v průběhu útoků pasivní či aktivní. Za aktivní přihlížejíci považujeme ty, kteří se zastanou oběti a dají najevo nesouhlas s chováním agresora. Zároveň se však aktivním svědkem stává i ten, jenž se baví sledováním útoků na internetu. Tím, že považuje toto jednání za zábavné, dává agresorovi nevědomě najevo, že jeho chování je vítané. Skupina, která se k procesu kyberšikany nijak nevyjadřuje a pouze jí přihlíží je

označována za tzv. pasivní svědky. Bohužel i toto pasivní, nestranné jednání je pro agresora signálem, že v tom, co koná, může pokračovat (Hollá, 2013).

„Kyberšikana se nejčastěji vyskytuje v přítomnosti přihlížejících, kteří se rozhodli pouze sledovat vývoj událostí namísto toho, aby něco udělali.“ (Hollá, 2013, s. 39)

3.3 Dopady kyberšikany

Tradiční šikana i kyberšikana s sebou přináší značné následky, které se týkají všech účastníků tohoto procesu. Kyberšikana jako sociálně patologický jev je poměrně mladým fenoménem, a tudíž je oproti tradiční šikaně méně prozkoumána. Přesto však nacházíme množství poznatků týkajících se dopadů tohoto agresivního chování.

Následky kyberšikany se na rozdíl od tradiční šikany týkají především psychiky jedince. Ta může být v některých případech výrazně narušena. Jedním z hlavních důvodů vysoké míry nebezpečí online šikany je velikost publika. V případě kyberšikany je množství diváků a přihlížejících mnohem početnější. Vzhledem k rychlosti sdílení informací přes internet oběť nemá možnost kontroly nad šířením poškozujících obsahů. Další negativní důsledky vyplývají ze skutečnosti, že jedinec nemá šanci před obtěžujícím chováním utéct a na rozdíl od běžné šikany nenachází pocit bezpečí ani v prostředí domova. V neposlední řadě může mít závažné dopady na psychiku jedince i anonymita útočníka. U kyberšikany je totiž mnohem obtížnější dopátrat se pravého agresora, čímž se řešení celé situace nepříjemně prodlužuje (Černá, 2013).

Hollá (2013, s. 58) zdůrazňuje, že *„v případě, kdy kyber-tyran není známý, oběť může mít o to větší obavy, že kyberšikana přeroste do fyzického pronásledování a obtěžování.“*

Dopady kyberšikany můžeme dělit na psychické, emocionální a sociální. Mezi psychické následky řadíme především úzkost, negativní nálady, stres a depresi. Emocionální důsledky jsou u šikanovaných různé a liší se v závislosti na osobnosti každého jedince. Ve spojitosti s online šikanou se však u obětí nejčastěji vyskytují pocity hněvu a ponížení. Sociální důsledky již souvisí s užíváním nových médií, která se pro dnešní mládež stala prostředkem k sebevyjádření a také nástrojem socializace. Ať již chceme nebo ne, ICT technologie jsou v dnešní době součástí našich životů. Vlivem narušení rovnováhy tohoto virtuálního života může docházet k negativním sociálním

důsledkům. Ty se mohou projevovat v reálném životě například zhoršením prospěchu, útky z domova, užíváním návykových látek, záškoláctvím a jinými negativními projevy v chování. Z dlouhodobého hlediska lze za sociální následky považovat sociální úzkost nebo dokonce odmítání sociální komunikace (Hollá, 2013).

Autor Šmahaj (2014) mimo jiné zmiňuje i možný výskyt psychosomatických potíží u obětí kyberšikany. Ty se projevují nejčastěji problémy se soustředěním, bolestmi břicha, nechutenstvím či dokonce poruchami spánku.

Podle Černé (2013) lze dopady kyberšikany členit z hlediska doby trvání na krátkodobé a dlouhodobé. Za krátkodobé považujeme emoce, které se u obětí vyskytují krátce po útoku. Patří sem především pocity vzteku, úzkosti, strachu a bezmoci. Dlouhodobé následky doprovází oběť i po skončení samotného šikanování a nejčastěji se projevují nízkou úrovní sebehodnocení a sebedůvěry.

Hollá (2013, s. 60) uvádí: „*Přetrvávající šikanování vyvolává příznaky paniky, ale i pokusy o sebevraždu.*“ O sebevražedných myšlenkách u obětí kyberšikany se zmiňují i další autoři (Šmahaj, 2014, Černá, 2013, Vašutová, 2010, Kavalír, 2009). Pravdivost tohoto tvrzení můžeme podložit výčtem případů kyberšikany, které skončily sebevraždou oběti. Mezi ty nejznámější patří smrt čtrnáctiletého chlapce Patricka Ryana Halligana, který spáchal sebevraždu poté, co se na školním serveru objevily lživé informace o jeho osobě (Kavalír, 2009).

Kyberšikana má negativní vliv nejen na oběti, ale i na samotné agresory a přihlížející. U agresorů nacházíme podobné následky jako u obětí. Tato skutečnost je dána především tím, že kyberagresoři bývají v mnoha případech zároveň oběťmi. Dále u nich nacházíme problémy v oblasti sociálních vztahů a vyšší výskyt patologického chování, které však nelze považovat za bezprostřední důsledek. U iniciátorů kyberšikany se také předpokládá nižší úroveň sebehodnocení, která pravděpodobně souvisí s výběrem online šikanování namísto šikany reálné. Právě nízké sebehodnocení může být důvodem, proč agresor dává přednost nepřímým útokům oproti tomu, aby se oběti postavil tváří v tvář.

U přihlížejících jsou následky závislé na postoji, který k tomuto jevu zaujali. Svědci tak mohou zažívat pocity jako jsou hněv, vztek, bezmoc či úzkost, a to v závislosti na jejich přístupu k dané problematice. Svědci agresivního chování se mohou například

bát, že se dostanou do stejné situace jako oběť, což u nich může vyvolat pocity strachu a úzkosti (Černá, 2014).

3.4 Jevy vyskytující se společně s kyberšikanou

Někdy bývá kyberšikana doprovázena dalšími negativními jevy, které mají své specifické znaky, a proto je nutné je od sebe odlišit. Mezi tyto jevy řadíme kybergrooming, kyberstalking a sexting.

3.4.1 Kybergrooming

Za jeden z nejnebezpečnějších kyberútoků uskutečňujících se na internetu lze považovat tzv. kybergrooming. Tento výraz vznikl spojením předložky cyber (internet) a groomig, což v překladu znamená milostný poměr či rodičovskou péči. Kybergrooming zpočátku probíhá v online prostředí, kde se útočník neboli groomer snaží prostřednictvím důvěrné komunikace vylákat oběť na osobní schůzku. Záměrem tohoto osobního setkání bývá nejčastěji sexuální zneužití dítěte. Dalšími trestnými činy, které bývají následkem tohoto nebezpečného chování na internetu jsou šíření dětské pornografie, znásilnění či dokonce vražda dítěte (Hulanová, In: Krčmářová, B., 2012).

„Kybergrooming je psychická manipulace prostřednictvím moderních komunikačních technologií. Útočník chce získat důvěru oběti a vylákat ji na osobní schůzku. Jejímž cílem, nutno dodat, je zpravidla sexuální zneužití či fyzické násilí.“
(Dočekal, 2019, s. 71)

Komunikace s kybergroomerem může trvat i několik měsíců. Útočník bývá velice trpělivý a neobyčejně přátelský. Snaží se s obětí navázat milující vztah a přesvědčit ji, že bude fungovat i v reálném životě. Postupem času groomer po oběti vyžaduje intimní fotografie, které mu mohou následně sloužit jako prostředek k vydírání. V některých případech vyžaduje i přítomnost oběti při kybersexu prostřednictvím webové kamery. Jedním z typických znaků kybergroomera je také snaha udržet tento vztah v tajnosti (Kavalír, 2009).

Po vybudování důvěrného vztahu se groomer zpravidla snaží oběť izolovat od blízkého okolí. Tímto chováním si zajišťuje anonymitu a jistotu, že se oběť nikomu

nesvěří. Útočník s obětí řeší důvěrná témata a působí velice empaticky s cílem vzbudit v oběti pocit, že on je jediný, kdo ji chápe. Někdy ji dokonce podplácí nejrůznějšími dary. Oběť zpravidla útočníkovi bezmezně věří a postupem času se na něm stane emočně závislá. Po této fázi většinou dochází k osobní schůzce. Toto setkání kybergroomer plánuje na klidnějších místech, aby mohl být s obětí o samotě, a tam ji mohl případně zneužít. Nejčastěji se oběťmi kybergroomingu stávají dívky ve věku 13 až 17 let. Následky tohoto činu bývají závažné a pro oběť jsou velmi traumatizující. Důsledkem pohlavního zneužívání mohou být somatické potíže, závislosti, sebevražedné myšlenky, úzkostné stavy, problémy se sexualitou ad. (Hulanová, In: Krčmářová, B., 2012).

3.4.2 Kyberstalking

Kyberstalking bychom mohli přeložit jako pronásledování či slídění. Jedná se o obtěžování oběti pomocí ICT technologií. Agresor neboli stalker zpravidla obětem vyhrožuje nebo je vydírá, a to nejčastěji prostřednictvím zasílání obtěžujících zpráv (Vašutová, 2010).

„Motivací kyberstalkingu je často snaha o získání moci nad obětí, a to především pomocí strachu.“ (Hulanová, In: Krčmářová, B., 2012, s. 100)

V některých případech lze výskyt kyberstalkingu považovat za důsledek neúspěšných partnerských vztahů či neopětované lásky. Taková situace může agresora popudit k pronásledování oběti, které může být doprovázeno obtěžováním v online prostředí. Kyberstalking je nebezpečný i z toho důvodu, že oběť nemusí vědět o tom, že ji někdo pronásleduje. Internet a sociální sítě totiž stalkerovi umožňují jednat i pod falešnou identitou. Agresoři své elektronické útoky většinou stupňují a v některých situacích se snaží být oběti na blízku i osobně. V krajních případech může docházet k vyhrožování rodině a blízkým oběti. Takové chování je již potřeba řešit s policií (Dočekal, 2019).

Oběťmi kyberstalkingu jsou častěji ženy nežli muži a z hlediska rodinného stavu se jedná spíše o svobodné jedince. Nejvíce pak bývají ohroženi ti, kteří se pohybují v online prostředí krátce. Mezi kyberagresory jsou často známí oběti, jako například bývalí partneři, kolegové, kamarádi nebo spolužáci. Avšak zhruba v polovině případů je totožnost stalkera obětem neznáma. Pronásledování agresorem bývá opakované, systematické a v některých případech může trvat několik let. Vzhledem k této skutečnosti

bývají dopady kyberstalkingu závažné a mají negativní vliv na duševní stav oběti. U obětí se tak mohou objevovat úzkostné stavy, deprese, sebevražedné myšlenky nebo také posttraumatická stresová porucha (Hulanová In: Krčmářová, B., 2012).

3.4.3 Sexting

Sexting představuje zasílání a sdílení zpráv, fotografií či videí s erotickým a sexuálním obsahem. Takové jednání je běžné především mezi dospívajícími a dospělými lidmi. Zasílání intimních obsahů je typické pro partnerské a vrstevnické vztahy. V některých případech nemusí být sexting nijak nebezpečný. Problém nastává především ve chvíli, kdy dojde k rozchodu, a jeden z partnerů zneužije těchto materiálů k vydírání a obtěžování bývalého partnera. Taková situace se označuje jako revenge porn a je definována jako „*šíření nevhodných fotografií za účelem pomsty*.“ (Dočekal, 2019, s. 84)

Hollá (2016) zdůrazňuje, že sexting zahrnuje širší spektrum projevů nežli samotné zasílání a přijímání zpráv s citlivým obsahem. Za sexting lze považovat i flirtování na internetu prostřednictvím erotických zpráv, sexuálně zaměřené komentáře nebo samotnou tvorbu intimních fotografií a jejich následné rozesílání ostatním lidem.

Rozlišujeme dva základní druhy sextingu – dobrovolný a nátlakový. V případě, kdy jedinci využívají sexuálních aktivit v online prostředí k vzájemnému sblížení nebo k uspokojení jejich sexuální zvědavosti, hovoříme o dobrovolném sextingu. Prostřednictvím tohoto jednání se snaží jedinec v druhém vzbudit zájem, důvěru, případně i závazek vůči svému partnerovi. Opačně je tomu v případě nátlakového sextingu, který už není založen na principu dobrovolnosti, a proto s sebou přináší určitá rizika. Tato forma může vyústit v sexuální obtěžování. Hlavními riziky je především samotné online prostředí. Ve virtuálním světě se citlivé materiály mohou šířit velmi rychle a zůstávají dohledatelné dlouhou dobu, což může oběti způsobovat problémy i s odstupem času. Zároveň mohou citlivé informace o oběti upoutat pozornost jiných predátorů na internetu, a oběť se tak může stát terčem online obtěžování, kybergroomingu a jiných patologických jevů na internetu.

Sexting má závažné následky, a to především u obětí a jejich blízkých. Oběti sextingu často doprovází pocity zahanbení, strachu, sníženého sebevědomí, deprese či sebevražedné myšlenky (Hollá, 2016).

Jedním z nejznámějších případů sextingu, který skončil tragicky, je příběh osmnáctileté Jessici Logan. Tato dívka se stala terčem šikany a posměchu poté, co se mezi spolužáky začaly šířit její nahé fotografie, které zveřejnil její bývalý přítel. Jessica pod vlivem nátlaku nakonec spáchala sebevraždu. V České republice je známý případ sedmnáctiletého chlapce, který v roce 2016 prostřednictvím sociální sítě Omegle.com získával nahé fotografie nezletilých dívek, které následně rozesílal prostřednictvím emailu a aplikace Snapchat. Po odhalení tohoto šíření fotografií s erotickým obsahem byl chlapec obviněn z trestného činu podle § 192 trestního zákoníku – Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (Internetem bezpečně, online, cit. 2022-02-01).

3.5 Prevence kyberšikany

Rozvoj informačních a komunikačních technologií způsobuje mimo jiné častější šíření negativních jevů v online prostředí. Právě kyberšikana se v posledních letech v důsledku vývoje ICT rozmohla nejen ve světě, ale i u nás v České republice. Tento zvýšený výskyt nežádoucího chování na internetu je třeba řešit, a to nejen v rámci školy. K tomu, abychom mohli alespoň z části zabránit šíření kyberšikany, je zapotřebí spolupráce hned několika článků. Na prevenci kyberšikany by se tak ideálně měli podílet pedagogové, rodiče, vědečtí pracovníci, politici, policisté, a především děti samotné (Vašutová, 2010).

Za základní stavební kámen prevence lze považovat bezpečné chování na internetu. Díky správnému a zodpovědnému užívání internetu můžeme v mnohých případech kyberútokům předcházet. Dle autorky Černé (2010) je u nás zásadním problémem mezigenerační rozdíl v užívání ICT. Právě nedostatečné znalosti českých rodičů v oblasti počítačů a internetu mohou být důsledkem napadení dítěte kyberagresorem. Rodiče často ani nevědí, že mohou své potomky v prostředí internetu chránit, a to například pomocí nejrozličnějších technických prostředků. Zároveň by mělo ze strany rodičů docházet ke kontrole aktivit, které děti v prostředí internetu provádí.

V rámci školní prevence je v první řadě důležité vytvářet příznivé a přátelské klima s důrazem na upřímné a otevřené vztahy mezi žáky a učiteli. Učitelé by měli u svých žáků rozvíjet povědomí o rizicích používání internetu a společně s rozvojem techniky vytvářet aktuální zásady prevence v oblasti užívání ICT. Úkolem pedagogů

a dalších pedagogických pracovníků je také vytváření plánu prevence. Mimo jiné je vhodné seznámit žáky se základními pravidly, které je třeba dodržovat v případě, že se staneme obětí kyberšikany (Hollá, 2013).

Hollá (2013) uvádí tři základní pravidla obrany proti kyberšikaně:

- **STOP** – ihned přestat komunikovat s útočníkem,
- **BLOCK** – omezit agresorovi přístup k oběti,
- **TALK** – oznámit vzniklou situaci dospělé osobě.

Černá (2013) doporučuje konkrétní možnosti prevence, které jsou nezbytné pro bezpečné chování v online prostředí. Dle autorky je důležité dodržovat následující opatření: používat bezpečná hesla, nesdílet své přihlašovací údaje dalším osobám, v seznamu přátel mít pouze známé osoby a neuvádět na internetu své kontaktní údaje.

Prevence kyberšikany by měla probíhat i na úrovni rodiny. Základem je především vést děti k empatickému a přátelskému chování vůči druhým lidem a zároveň je učit dodržovat společenská pravidla. Rodiče mohou chránit své potomky před nebezpečím internetu i prostřednictvím techniky. Účinným způsobem prevence je zabezpečení počítače prostřednictvím rodičovského zámku. Tato funkce umožňuje nastavení dostupnosti jednotlivých webových stránek dle vhodnosti jejich obsahu. Dále tento zámek umožňuje kontrolu činností vykonaných na tomto počítači (Hollá, 2013).

Kavalír (2009) doporučuje rodičům, aby se zajímali o to, co jejich děti dělají na internetu nebo mobilním telefonu. Tato kontrola by však měla probíhat diskrétně a tak, aby dítě nemělo pocit narušení soukromí. Proto je důležité mít s dítětem otevřený a důvěrný vztah, který rodičům zaručí, že v případě problému se jim dítě svěří. Zároveň by rodiče neměli zapomínat na vliv nápodoby a svým dětem by měli jít příkladem.

V České republice existuje několik projektů zabývajících se problematikou kyberšikany a nebezpečného chování na internetu. Tyto projekty mohou být zdrojem informací nejen pro pedagogy a rodiče, ale také pro širokou veřejnost. Mezi nejznámější projekty zaměřené na bezpečné používání internetu patří Safer Internet a E-Bezpečí. Další významný projekt, na kterém se podílel i známý etoped Michal Kolář, se nazývá Minimalizace šikany. Tento projekt se soustředí především na snížení výskytu šikany v českých školách (Vašutová, 2010).

„Nechovejte se na internetu tak, jak byste nechtěli, aby se k vám chovali druzí.“
(Černá, 2013, s. 133)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZJIŠTĚNÍ MÍRY INFORMOVANOSTI ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZŠ O PROBLEMATICE KYBERŠIKANY

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem praktické části práce je zjistit míru informovanosti žáků 6. a 9. tříd o problematice kyberšikany.

Dílčím cílem je zjistit, v jaké míře se tento jev vyskytuje na druhém stupni základních škol a jaké jsou jeho nejčastější projevy.

Na základě výše uvedeného cíle výzkumného šetření jsme si stanovili tři výzkumné hypotézy.

Hypotéza H1: Více než polovina z dotazovaných žáků ví, co pojem kyberšikana znamená.

Hypotéza H2: Méně jak polovina z dotazovaných žáků se dozvěděla o kyberšikaně v rodinném prostředí.

Hypotéza H3: Méně jak polovina z dotazovaných žáků se stala alespoň jedenkrát obětí kyberšikany.

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro účely této práce byl využit kvantitativní výzkum zahrnující metodu dotazníkového šetření.

„Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň).“ (Gavora, 200, s. 31)

Kvantitativní výzkum získává údaje pomocí výzkumných nástrojů jako jsou například dotazníky, škály aj. Prostřednictvím těchto metod sbírá výzkumník data, ze kterých následně vyvozuje předpovědi o určitých jevech (Gavora, 2000). Pomocí tohoto výzkumu jsme tak mohli docílit vysvětlení některých jevů.

Jako výzkumný nástroj byl vybrán dotazník. Dotazník patří k nejčastěji užívaným metodám a je vhodný pro hromadné získávání informací. Gavora (2000, s. 99) popisuje tuto metodu takto: „*Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“ Tento způsob šetření byl zvolen především na základě možnosti oslovení velkého počtu respondentů. Dalším důvodem, jenž vedl k výběru toho výzkumného nástroje byla anonymita, která může zajistit větší počet zodpovězených otázek. Získali jsme tím větší pravděpodobnost, že respondenti s vědomím anonymity zodpoví i na takové otázky, na které by v jiné situaci odpovídat nechtěli.

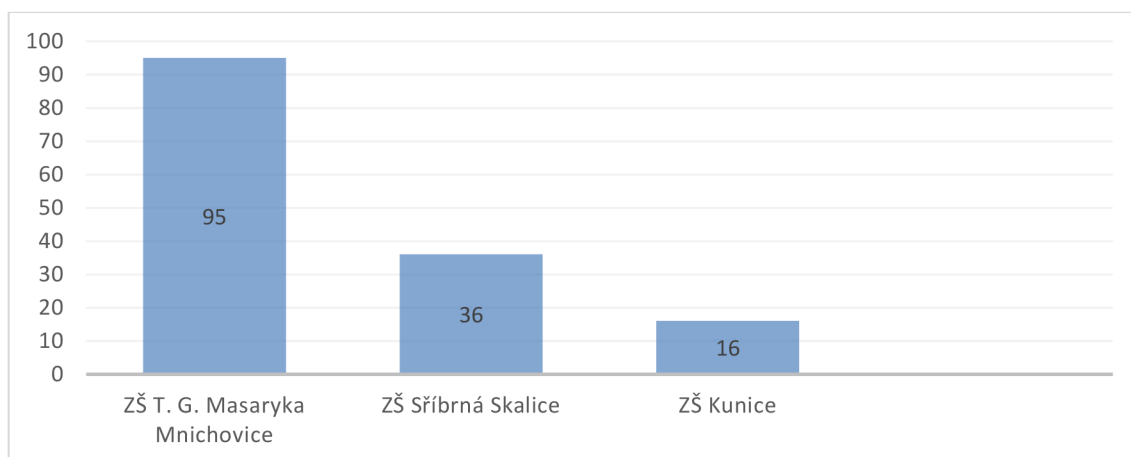
Dotazník byl vytvořen v papírové i elektronické podobě. Dotazník v papírové formě byl rozdělen na dvě části. V úvodní části byli respondenti seznámeni s účelem dotazníku. Druhá část již obsahovala 16 výzkumných otázek. Nejčastěji byly v dotazníku zastoupeny otázky uzavřené, které respondentovi předkládaly již hotové odpovědi. Respondenti tak měli za úkol označit vhodnou odpověď. Dále se pak v dotazníku objevily i otázky otevřené. Dotazník byl tvořen na základě informací získaných z odborné literatury použité při tvorbě teoretické části a je k dispozici v příloze A.

Elektronický dotazník byl vytvořen pomocí internetové stránky survio®. Důvodem pro metodu elektronického sběru dat byla vysoká nemocnost žáků a z ní vyplývající distanční výuka na jedné ze tří škol, které se účastnily výzkumu. Dotazníky zde byly jednotlivými třídními učiteli zprostředkovány žákům v elektronické podobě (internetovým odkazem). Společně s těmito dotazníky byly třídním učitelům zaslány i pokyny k jejich vyplnění viz příloha B. Nevýhodou online dotazníků byla absence přímého kontaktu s žáky. Výhodou však byla jejich vysoká návratnost, vzhledem k možnosti jejich vyplnění z pohodlí domova.

Z celkového počtu dotazníků rozdaných v papírové podobě na ZŠ Kunice a ZŠ Stříbrná Skalice bylo nutné 8 dotazníků vyloučit, jelikož nebyly kompletně vyplněné.

Celkem bylo pro výzkum sesbíráno 147 dotazníků. Z tohoto celkového počtu bylo vyplněno 36 dotazníků v ZŠ Stříbrná Skalice, 16 dotazníků v ZŠ Kunice a zbylých 95 v ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice.

Graf 1: Počty vyplněných dotazníků na školách

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

4.3 Výzkumný soubor a oblast šetření

Cílovou skupinou, na kterou jsme se zaměřili, byly školy v okrese Praha-východ. O spolupráci bylo celkem požádáno 5 základních škol, z nichž jedna škola tuto žádost odmítla na základě velké nemocnosti učitelů a nedostatku potřebného času pro vyplnění těchto dotazníků. Druhá škola nereagovala na prosbu o součinnost v této věci, a proto se nakonec výzkumu také nezúčastnila. Výzkum byl tedy proveden na třech základních školách v Praze-východ. Dotazníky byly rozdány v 6. a 9. ročnících v ZŠ Kunice, ZŠ Stříbrná Skalice a ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice. V ZŠ Kunice a ZŠ Stříbrná Skalice byly dotazníky rozdány v papírové formě, oproti ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice, kde byl výzkum proveden elektronicky.

4.4 Zpracování a analýza dat

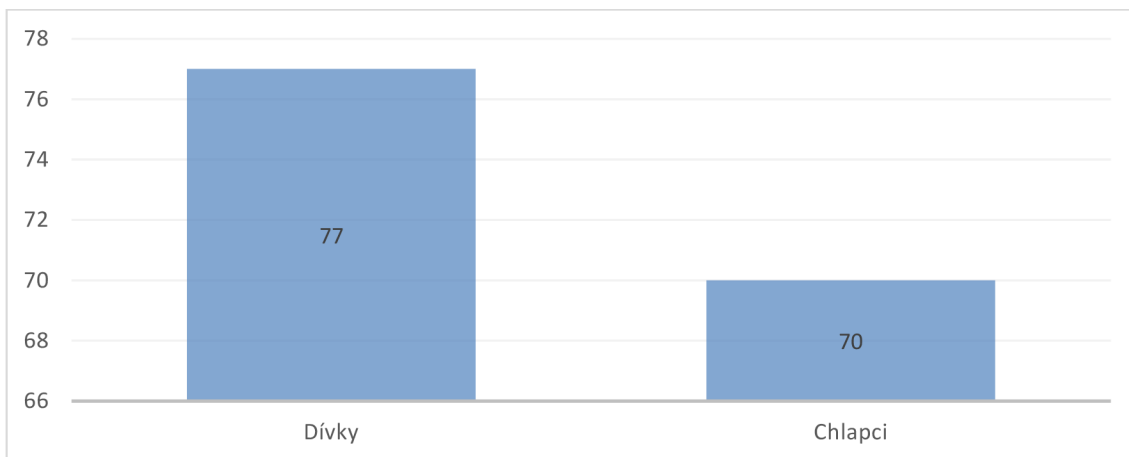
1) Rozdělení žáků dle pohlaví

Tabulka 2: Rozdělení žáků dle pohlaví

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívky	77	52
Chlapci	70	48
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 2: Rozdělení žáků dle pohlaví

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

První otázka dotazníku se týkala rozdělení respondentů dle jejich pohlaví. Výslednou cílovou skupinu představovalo celkem 147 žáků. Tuto skupinu tvořilo 52 % dívek a 48 % chlapců.

2) Rozdělení žáků dle jednotlivých ročníků.

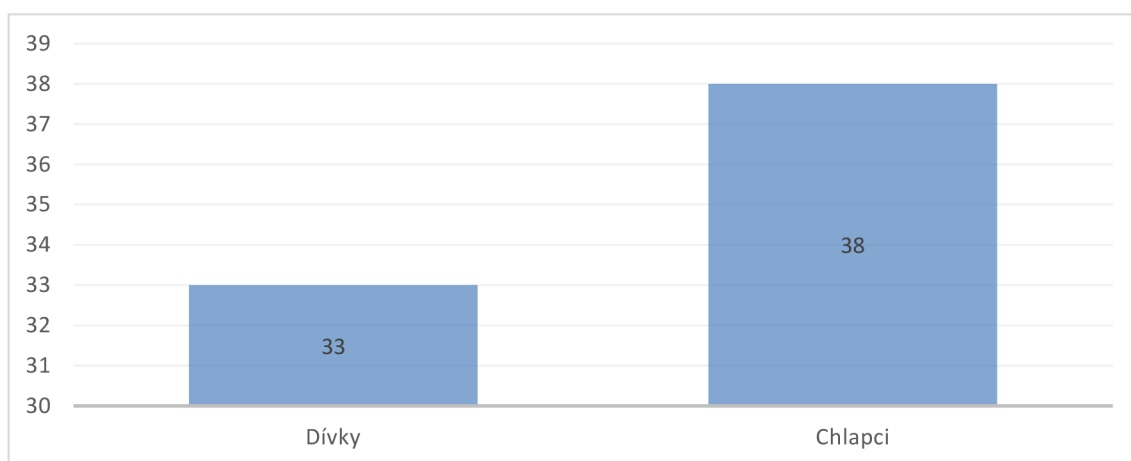
Rozdělení žáků 6. ročníků dle pohlaví

Tabulka 3: Rozdělení žáků 6. ročníků dle pohlaví

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívky	33	46
Chlapci	38	54
Celkem	71	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 3: Rozdělení žáků 6. ročníků dle pohlaví

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Kromě celkového počtu respondentů, nás zajímal také počet žáků jednotlivých tříd, kteří se zúčastnili výzkumu. Do výzkumu se tak z celkového počtu 147 respondentů zapojilo celkem 71 žáků z 6. ročníků. Tito žáci byli v následujícím zastoupení: 46 % dívky a 54 % chlapci.

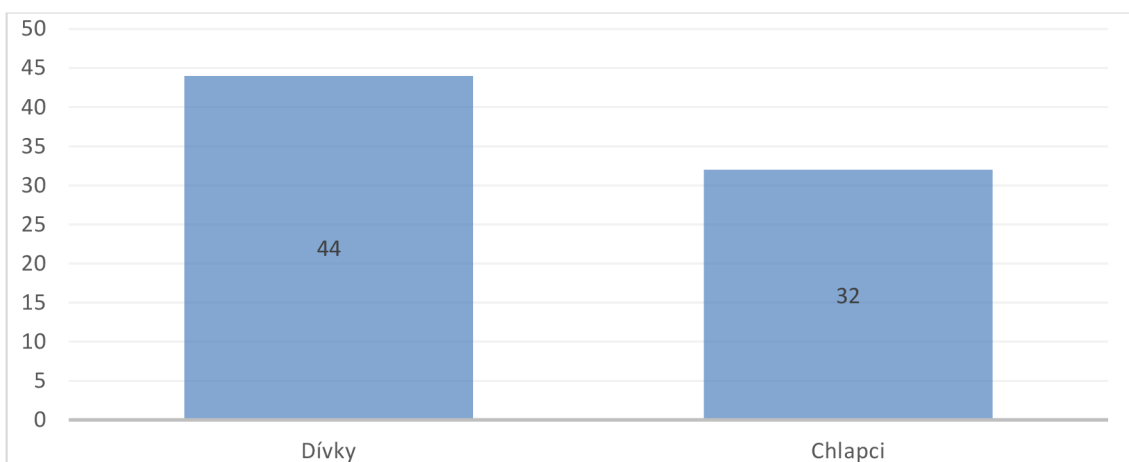
Rozdělení žáků 9. ročníků dle pohlaví

Tabulka 4: Rozdělení žáků 9. ročníků dle pohlaví

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívky	44	58
Chlapci	32	42
Celkem	76	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 4: Rozdělení žáků 9. ročníků dle pohlaví

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Dále se do výzkumu z celkového počtu 147 respondentů zapojilo 76 žáků z 9. ročníků, což je o 5 respondentů více než žáci z 6. ročníků. Tuto skupinu tvořilo 58 % dívek a 42 % chlapců.

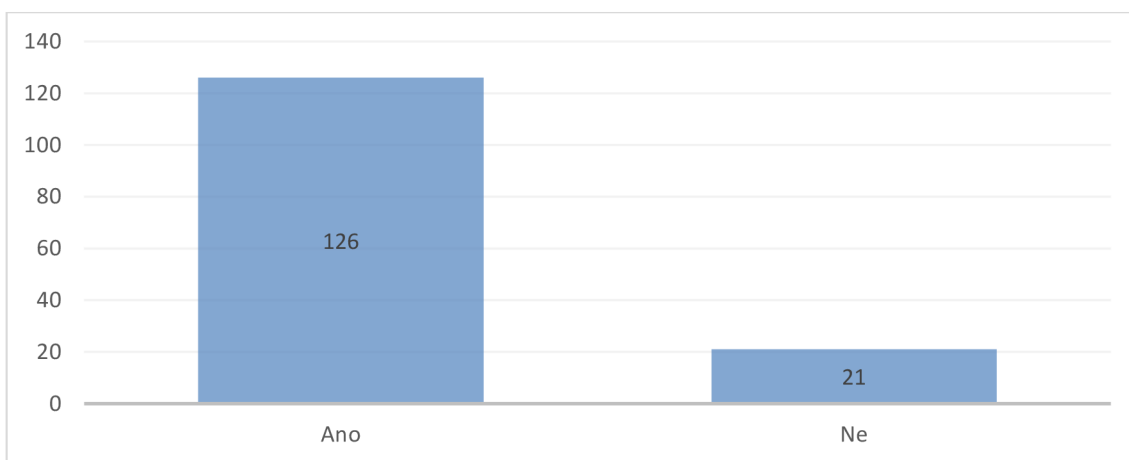
3) Víš, co pojem kyberšikana znamená?

Tabulka 5: Porozumění pojmu kyberšikana

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	126	86
Ne	21	14
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 5: Porozumění pojmu kyberšikana

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Tato otázka směřovala k informovanosti žáků o pojmu kyberšikana. Zajímalo nás, zda žáci vůbec vědí, co tento výraz představuje. Dle grafu si můžeme všimnout, že většina žáků ví, co kyberšikana znamená. Ze všech 147 respondentů uvedlo 86 %, že zná tento pojem.

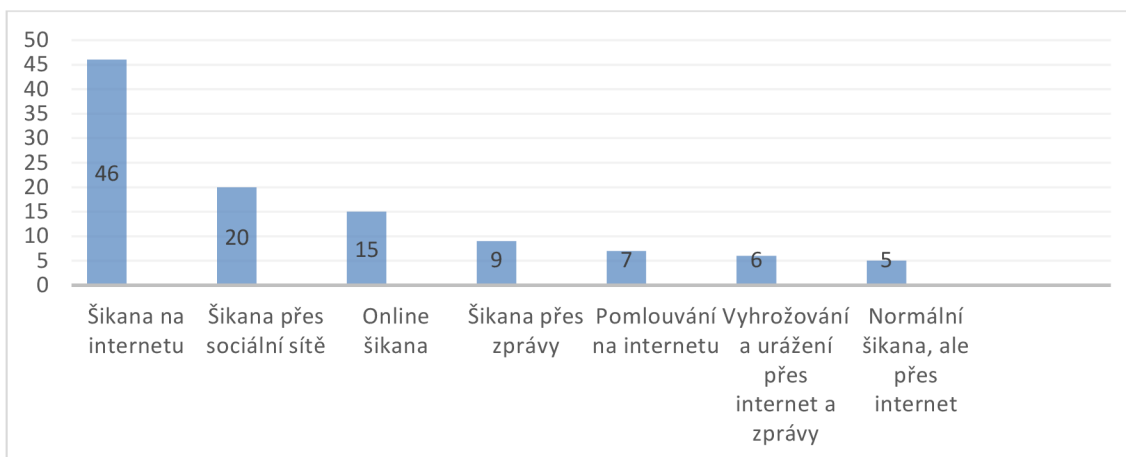
4) Dokázal by si popsat pojem kyberšikana? Co si pod tímto slovem představuješ?

Tabulka 6: Význam pojmu kyberšikana

Nejčastější odpovědi	Počet odpovědí
Šikana na internetu	46
Šikana přes sociální sítě	20
Online šikana	15
Šikana přes zprávy	9
Pomlouvání na internetu	7
Vyhrožování a urážení přes internet a zprávy	6
Normální šikana, ale přes internet	5

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 6: Význam pojmu kyberšikana

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Otázka č. 4 navazovala na otázku předchozí. Jejím cílem bylo ověřit, zda žáci skutečně vědí, co pojem kyberšikana znamená. Většina respondentů uvedla, že tento pojem zná. Předpokládáme však, že část z těchto jedinců možná o kyberšikaně pouze slyšela, a proto považuje tento pojem za známý, avšak jeho správný význam nezná. Tato otázka byla otevřená a žáci na ni mohli slovně odpovídat do vyznačeného pole v dotazníku. Tabulka č. 6 nám ukazuje sedm nejčastějších odpovědí na tuto otázku. Nejčastěji respondenti uváděli, že kyberšikana představuje šikanu na internetu/šikanu přes internet. Druhá nejčastější odpověď již souvisela s konkrétním užíváním webových stránek, a to především sociálních sítí. Na základě toho, si žáci pod pojmem kyberšikana představují šikanu přes sociální sítě. První čtyři nejčastější odpovědi bychom mohli

označit za obdobné a vyjadřují představu, že tento druh šikany probíhá především prostřednictvím některých médií, jako jsou internet, telefon nebo například počítač. Ačkoli jsou tato tvrzení velmi zjednodušená, dalo by se říci, že žáci mají představu o tom, co pojem kyberšikana znamená. Další dvě nejčastější odpovědi uváděly již konkrétní způsoby nežádoucího chování, jako například vyhrožování a urážení prostřednictvím internetu. Zbytek neuvedených odpovědí byl velmi různorodý, avšak zpravidla byla i v těchto tvrzeních zastoupena slova jako nevhodné chování, online prostředí, psychická šikana, ubližování ad.

Z těchto výsledků bychom mohli vyvodit, že velká část respondentů má skutečnou představu o tom, co pojem kyberšikana znamená.

5) Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

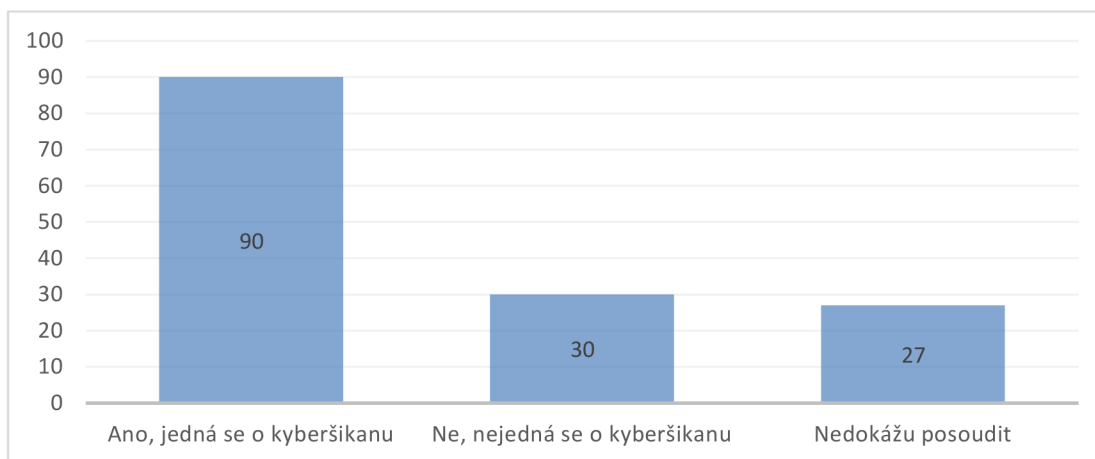
SITUACE 1: „Aneta s Terezou jsou kamarádky, které na internetu vytvořily anketu s několika fotografiemi spolužaček, kterou následně sdílely na sociálních sítích. V této anketě, mají ostatní spolužáci možnost hlasovat o tom, která z těchto dívek je nejošklivější.“

Tabulka 7: Situace 1: Projevy kyberšikanu

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, jedná se o kyberšikanu	90	61
Ne, nejedná se o kyberšikanu	30	21
Nedokážu posoudit	27	18
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 7: Situace 1: Projevy kyberšikanu

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

V otázkách č. 5–7 byli respondenti seznámeni se třemi konkrétními situacemi, se kterými by se mohli setkat, nebo se již možná setkali ve školním prostředí. Po přečtení těchto názorných situací měli žáci rozhodnout o tom, zda lze tuto událost označit za kyberšikanu či nelze. První dvě situace, představovaly projevy chování, které lze označit za kyberšikanu. Třetí situace již žádné známky kyberšikanu neobsahovala. Na otázku č. 5, která se týkala hlasování o nejošklivější dívku, odpovědělo 61 % respondentů, že se jedná o projev kyberšikanu. Následujících 21 % nepovažuje toto chování za kyberšikanu,

a zbylých 18 % žáků uvedlo, že tuto situaci nedokáže posoudit. Situaci č. 1, tak vyhodnotila správně více jak polovina respondentů.

6) Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

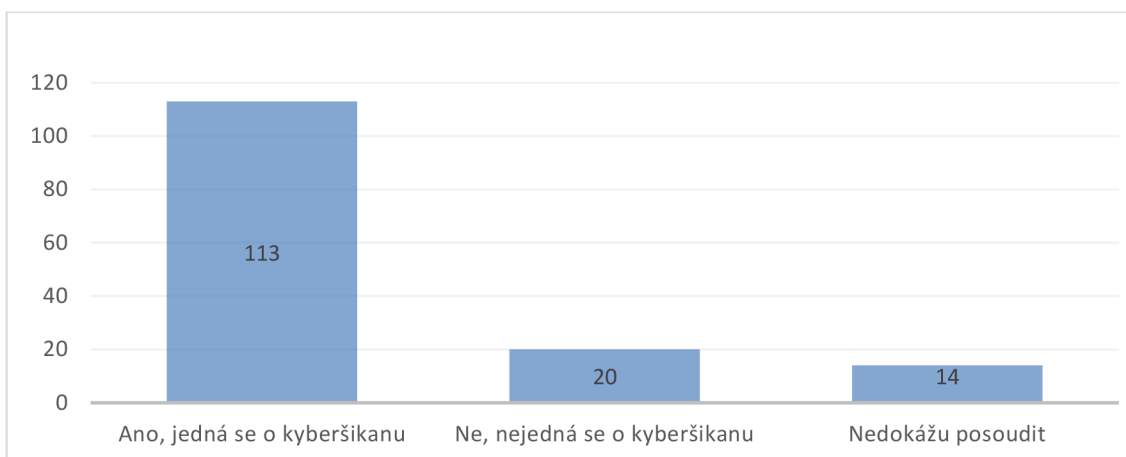
SITUACE 2: „Honzu sedícího v lavici napadne spolužák – vyždímá mu na hlavu houbu na tabuli. Mezitím si tento útok natáčí na telefon Jakub, který toto video následně vyvěsí na internet a rozešle ho několika kamarádům.“

Tabulka 8: Situace 2: Projevy kyberšikan

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, jedná se o kyberšikanu	113	77
Ne, nejedná se o kyberšikanu	20	14
Nedokážu posoudit	14	9
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 8: Situace 2: Projevy kyberšikan

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Další otázka č. 6 zobrazovala příhodu, která nese prvky tradiční šikany i kyberšikan. Jednalo se o situaci č. 2, ve které je chlapec nedobrovolně polity vodou a zároveň natočen na telefon svým spolužákem. Tato událost se již zdála respondentům jasnější než situace předchozí, a správně ji označilo 77 % z nich. Ze zbylých žáků nepovažuje toto chování za kyberšikanu 14 % a 9 % žáků tuto situaci nedokáže vyhodnotit.

7) Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

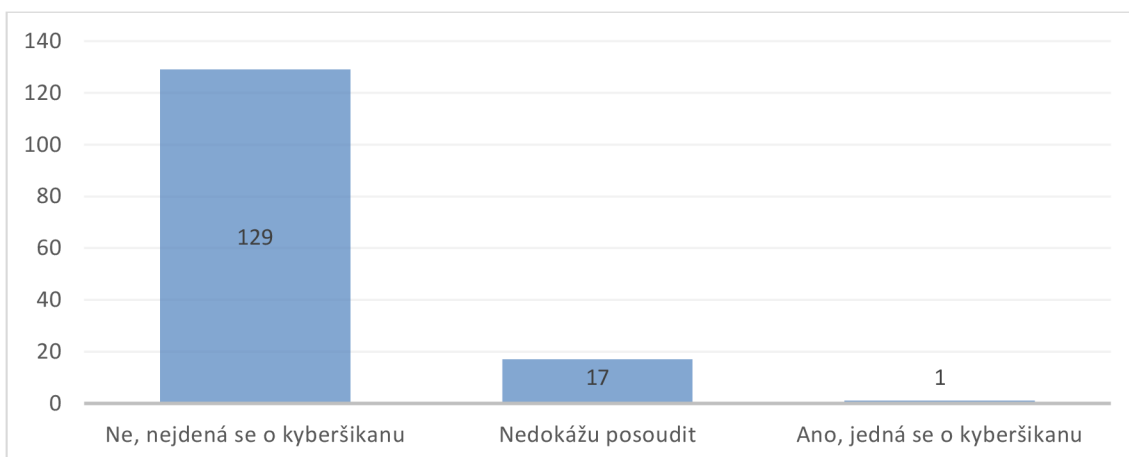
SITUACE 3: „Při hodině informatiky si většina třídy dopisovala prostřednictvím sociální sítě Facebook. Jediný Adam si s nikým nedopisoval, jelikož není uživatelem žádné z těchto sociálních sítí.“

Tabulka 9: Situace 3: Projevy kyberšikanu

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, jedná se o kyberšikanu	1	1
Ne, nejedná se o kyberšikanu	129	88
Nedokážu posoudit	17	11
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 9: Situace 3: Projevy kyberšikanu

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Otázka č. 7 se týkala chlapce, který nevlastnil žádný účet na sociálních sítích. Dle grafu si můžeme všimnout, že tato situace č. 3 získala nejvíce správných odpovědí, a to celkem 129 (88 %). Tito žáci správně vyhodnotili situaci a toto chování nepovažují za kyberšikanu. Zbýlých 11 % jedinců nedokázalo tuto situaci posoudit. Za kyberšikanu považoval situaci č. 3 pouze jeden žák, představující necelé procento z celkového počtu respondentů.

Z těchto výsledků by se dalo říci, že větší část respondentů dokáže správně vyhodnotit chování, které lze označit za kyberšikanu.

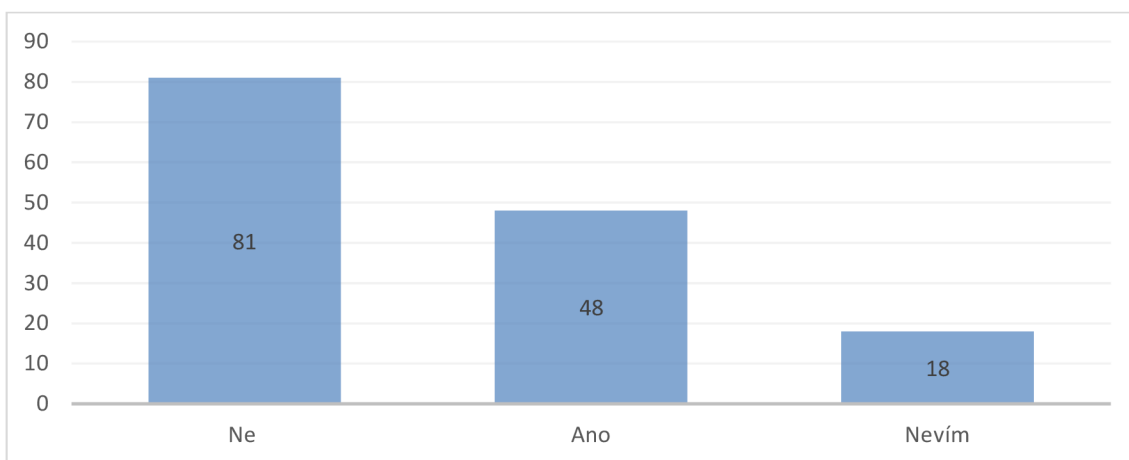
8) Stal ses někdy obětí kyberšikany?

Tabulka 10: Oběť kyberšikany

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	48	33
Ne	81	55
Nevím	18	12
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 10: Oběť kyberšikany

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

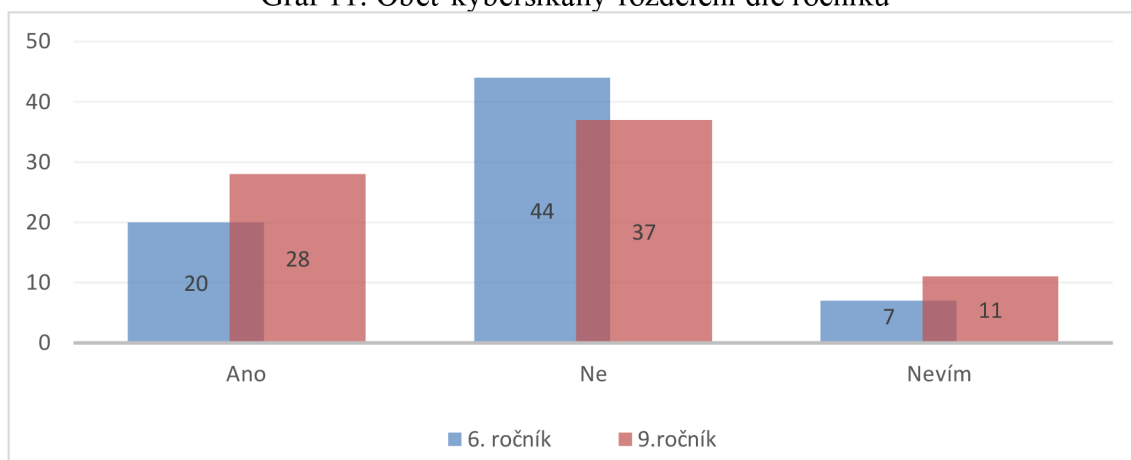
Rozdělení odpovědí dle jednotlivých ročníků

Tabulka 11: Oběť kyberšikany-rozdělení dle ročníků

	6. ročník	9. ročník
Ano	20	28
Ne	44	37
Nevím	7	11
Celkem	71	76

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 11: Oběť kyberšikany-rozdělení dle ročníků

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

V této otázce byli žáci dotazováni, zda se osobně setkali s kyberšikanou a zda mohou tvrdit, že se stali obětí tohoto chování. Dle grafu č. 10 je zřejmé, že více jak polovina žáků se nestala obětí online šikany. Celkem toto tvrzení uvedlo 55 % z dotazovaných. Následných 33 % žáků uvedlo, že se někdy v životě stali obětí tohoto nežádoucího jevu. Zbývajících 12 % jedinců nedokázalo, zřejmě na základě svých znalostí, posoudit, zda se v roli oběti ocitli či naopak.

Graf č. 11 nám rozlišuje odpovědi na tuto otázku dle jednotlivých ročníků. Z výsledků, lze vyčíst, že odpovědi získané v 6. a 9. třídách se od sebe nějak zvlášť neliší a jejich hodnoty jsou vcelku obdobné. Přesto nám z odpovědí vyplynulo, že se obětí kyberšikany stávají častěji žáci 9. ročníků. Celkem 28 (37 %) těchto žáků uvedlo, že se někdy stalo obětí kyberšikany. V případě 6. ročníků tuto skutečnost uvedlo 20 (28 %) žáků.

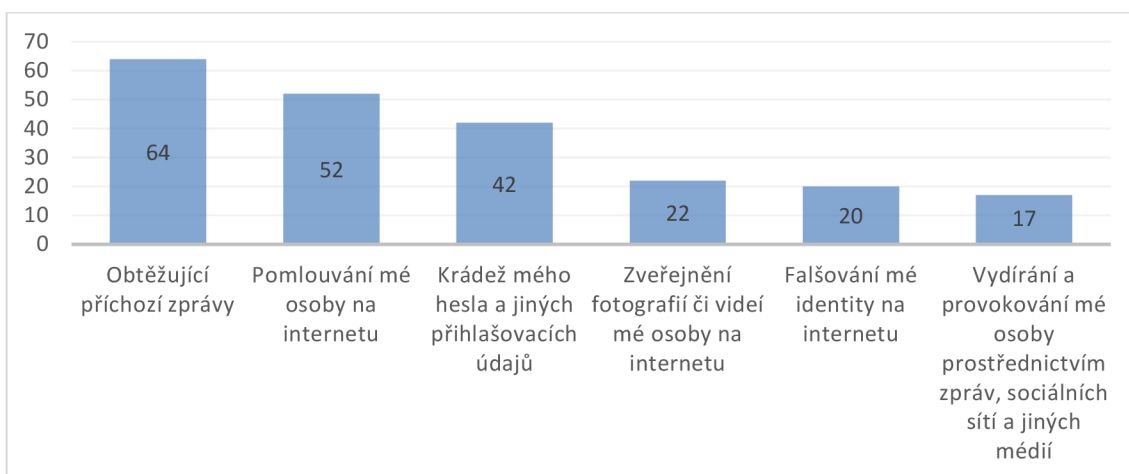
9) S jakými kyberútoky ses osobně setkal?

Tabulka 12: Druhy kyberútoků

Druhy kyberútoků	Počet odpovědí
Pomlouvání mé osoby na internetu	52
Zveřejnění fotografií či videí mé osoby na internetu	22
Obtěžující příchozí zprávy	64
Falšování mé identity na internetu	20
Krádež mého hesla a jiných přihlašovacích údajů	42
Vydírání a provokování mé osoby prostřednictvím zpráv, sociálních sítí a jiných médií	17

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 12: Druhy kyberútoků

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Otázka č. 9 je zaměřena na zjištění výskytu kyberútoků u žáků 6. a 9. ročníků. Tato otázka umožňovala označení více odpovědí. Z výsledků vyplynulo, že se žáci nejčastěji setkávají s kyberútoky v podobě obtěžujících příchozích zpráv a dále také s pomluvami na internetu. Tento výsledek není překvapující. V současnosti má téměř každé dítě již na základní škole mobilní telefon, tablet nebo svůj vlastní počítač. Tyto prostředky jim umožňují se agresivně projevat nezávisle na místě a čase. Dalším negativním jednáním je dle výsledků krádež hesla a jiných přihlašovacích údajů. Zkušenost s tímto útokem uvedlo celkem 42 respondentů, čímž se online krádeže staly třetím nejběžněji se vyskytujícím projevem kyberšikany mezi těmito žáky. Dalšími nejčastějšími kyberútoky v pořadí se staly následující: zveřejňování osobních fotografií, falšování identity, a nakonec vydírání a provokování v online prostředí.

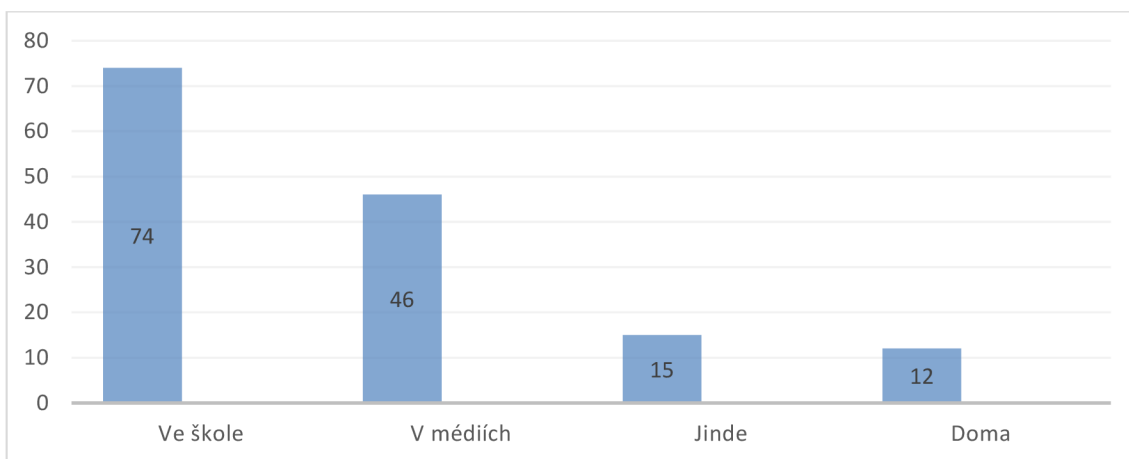
10) Kde ses dozvěděl o kyberšikaně?

Tabulka 13: Zdroj informací o kyberšikaně

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Doma	12	8
Ve škole	74	51
V médiích	46	31
Jinde	15	10
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 13: Zdroj informací o kyberšikaně

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Kyberšikanu lze považovat za relativně mladou záležitost, která se začala objevovat společně s vývojem nových médií. V poslední době je tento jev častěji v měřítku odborníků a věnuje se mu více pozornosti. To však nezaručuje informovanost široké veřejnosti. Z grafu je zřejmé, že největší osvětu v této oblasti provádí škola. Celkem 51 % respondentů označilo školu jako zdroj informací, týkajících se této problematiky. Dalším cenným zdrojem informací se zdají být média. Tuto možnost označilo 31 % žáků. Nejméně respondentů se dozvědělo o kyberšikaně v prostředí domova a to pouhých 8 %. Zbytek žáků nevybralo z těchto možností žádnou a uvedlo, že se o kyberšikaně dozvěděli jinde.

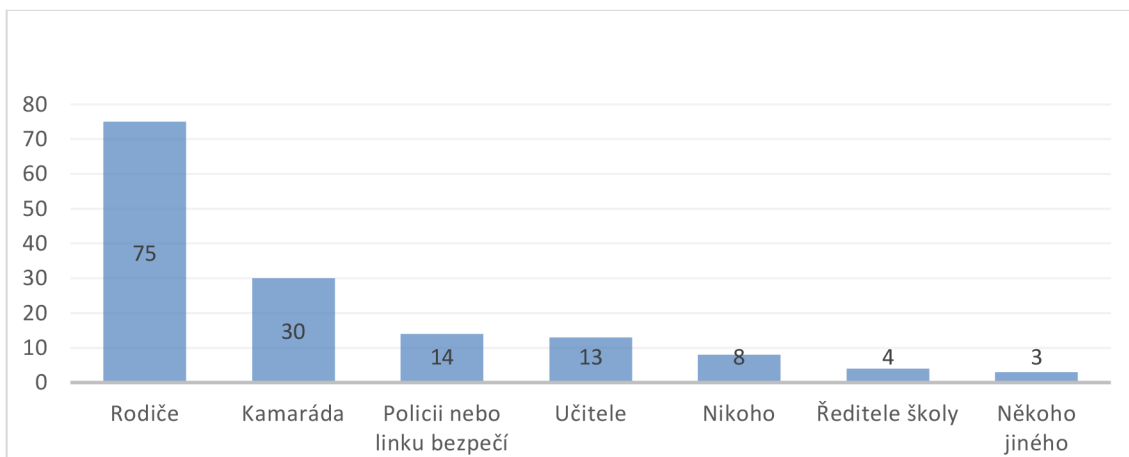
11) Koho by si požádal o pomoc v případě, že by ses stal obětí kyberšikany?

Tabulka 14: Řešení kyberšikany

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Rodiče	75	51
Učitele	13	9
Ředitele školy	4	3
Kamaráda	30	20
Policii nebo linku bezpečí	14	10
Nikoho	8	5
Někoho jiného	3	2
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 14: Řešení kyberšikany

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Stane-li se jedinec obětí kyberšikany, je důležité, aby se s touto skutečností někomu svěřil. Nejlépe by to měla být dospělá osoba, která v těchto věcech dokáže jednat. Oběť se zpravidla svěří nějaké osobě, které důvěřuje. Proto je důležité, aby si rodiče i učitelé budovali s dětmi vzájemné vztahy založené na důvěře a upřímnosti. Z grafu č. 14 lze vyčíst, že většina našich respondentů vkládá tuto důvěru do svých rodičů. Celkem 51 % žáků uvedlo, že by o pomoc požádalo své rodiče. Dalším 20 % respondentů by se svěřilo raději svému kamarádovi, a 10 % by se obrátilo na policii nebo linku bezpečí. Dále výzkum ukázal, že by žáci požádali o pomoc raději svého učitele než ředitele školy.

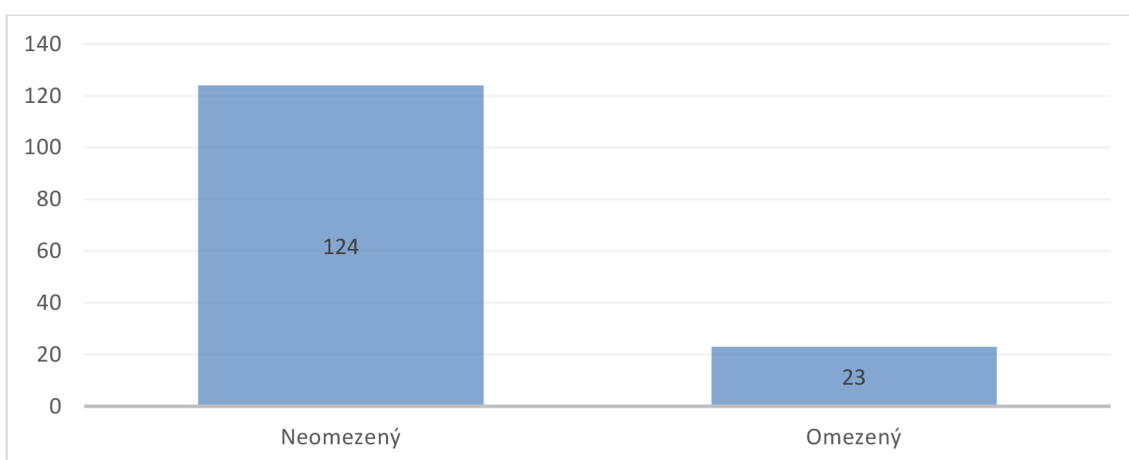
12) Máš doma přístup ke všem webovým stránkám?

Tabulka 15: Přístup k webovým stránkám

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, mohu navštívit jakoukoli webovou stránku	124	84
Ne, některé stránky mám blokované	23	16
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 15: Přístup k webovým stránkám

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Děti a dospívající jsou v dnešní době obklopeni nejrůznějšími technologiemi, prostřednictvím kterých mohou trávit svůj čas v online prostředí. Některé internetové obsahy však nejsou pro tuto věkovou kategorii vhodné. Proto by měli rodiče věnovat pozornost tomu, jaké webové stránky jejich potomci navštěvují. Jednou z možností kontroly je rodičovský zámek, který v této věci může být rodičům i učitelům velkým pomocníkem. Z grafu je však zřejmé, že většina našich respondentů rodičovský zámek nemá, a tudíž má přístup na všechny webové stránky neomezený. Tuto početnou skupinu tvoří 84 % z celkového počtu dotazovaných. Zbýlých 16 % žáků uvedlo, že některé webové stránky má nepřístupné.

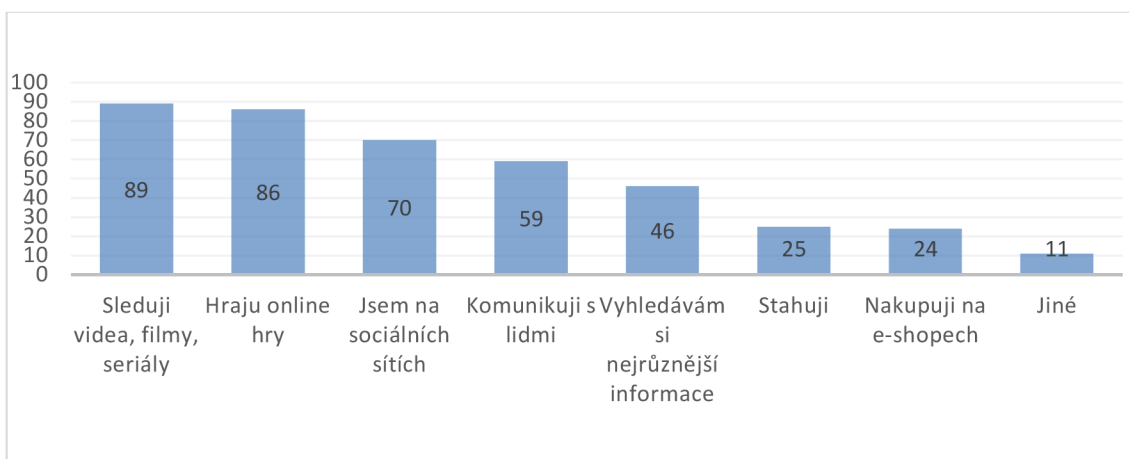
13) Jaké jsou tvé nejčastější aktivity na internetu?

Tabulka 16: Nejčastější aktivity na internetu

Aktivity	Počet odpovědí
Komunikuji s lidmi	59
Hraju online hry	86
Jsem na sociálních sítích	70
Sleduji videa, filmy, seriály	89
Stahuji	25
Vyhledávám si nejrůznější informace	46
Nakupuji na e-shopech	24
Jiné	11

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 16: Nejčastější aktivity na internetu

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Otázka č. 13 měla za úkol zjistit jaké jsou nejčastější aktivity žáků 6. a 9. ročníků na internetu. Tato otázka umožňovala respondentovi označit více odpovědí. Z výsledků vyplývá, že žáci nejčastěji tráví na internetu čas sledováním filmů, seriálů a nejrůznějších videí. Tuto možnost označilo 89 dotazovaných. Za druhou nejčastější aktivitu můžeme považovat hraní online her, což uvedlo celkem 86 žáků. Třetí nejoblíbenější aktivitou je čas strávený na sociálních sítích. Naopak nejméně času tráví respondenti aktivitami jako jsou stahování nebo nakupování na e-shopech.

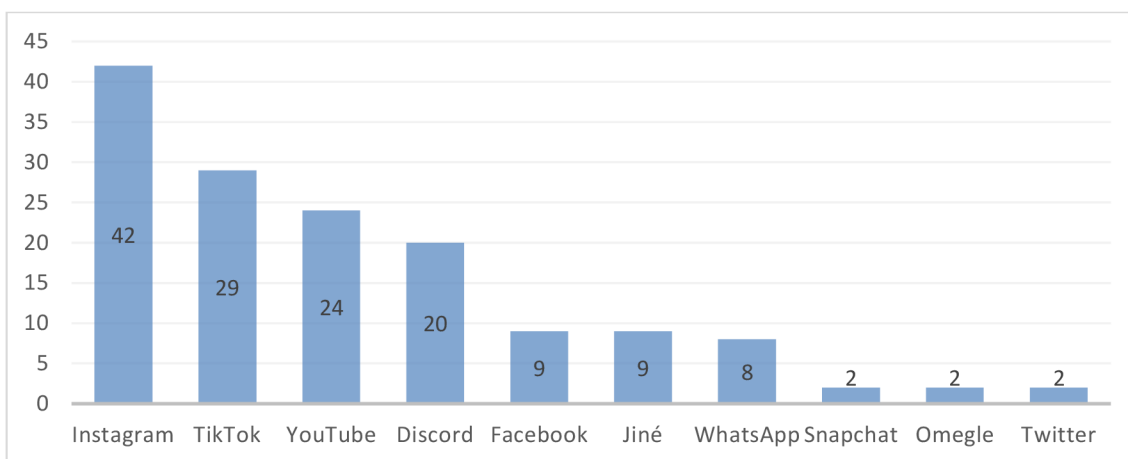
14) Jaké internetové stránky, popřípadě aplikace navštěvuješ nejčastěji?

Tabulka 17: Nejčastěji navštěvované webové stránky

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Facebook	9	6
Instagram	42	29
TikTok	29	20
Omegle	2	1
WhatsApp	8	5
Twitter	2	1
YouTube	24	16
Snapchat	2	1
Discord	20	14
Jiné	9	6
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 17: Nejčastěji navštěvované webové stránky

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Dle získaných odpovědí je nejčastěji navštěvovanou webovou stránkou Instagram, který označilo jednoznačně nejvíce žáků. Tuto aplikaci označilo celkem 42 respondentů. Tato aplikace umožňuje uživatelům vkládání různorodých obsahů v podobě fotografií a videí. Zároveň zde mohou uživatelé vzájemně komunikovat přes zprávy neboli direct messenger. Další velmi populární webovou stránkou je dle respondentů aplikace Tik Tok, kterou označilo 29 žáků. Tato aplikace se objevila poměrně nedávno a u mladé generace sklízí velký úspěch. Dalšími nejnavštěvovanějšími stránkami na internetu v pořadí jsou: YouTube, Discord, Facebook, WhatsApp, Snapchat, Omegle a

Twitter. Pro někoho se může zdát možná překvapivé, že se aplikace Facebook objevuje až na 5. místě, vzhledem k vlně popularity, kterou vyvolala v minulých letech. Odpověď „jiné“ označilo 9 žáků, někteří z nich k této otázce slovně dopsali konkrétní oblíbené aplikace. Nejčastěji byly zmíněny aplikace Twitch a Netflix.

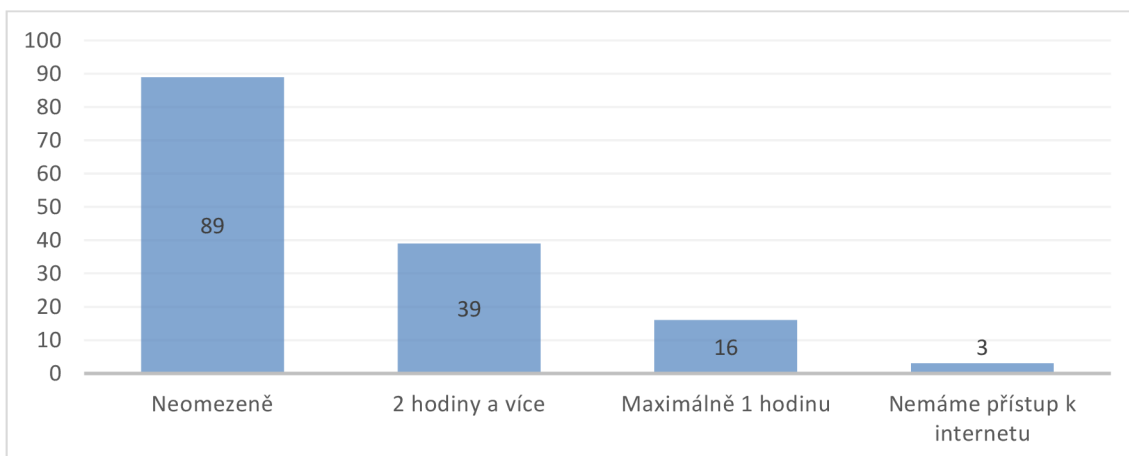
15) Kolik času denně můžeš doma trávit na internetu?

Tabulka 18: Časový limit užívání internetu

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Maximálně 1 hodinu	16	11
2 hodiny a více	39	26
Neomezeně	89	61
Nemáme přístup k internetu	3	2
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 18: Časový limit užívání internetu

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Tato otázka měla za úkol zjistit, kolik času mohou jednotliví respondenti trávit na internetu v domácím prostředí. Ze získaných dat můžeme konstatovat, že více jak polovina z dotazovaných respondentů má neomezený přístup k internetu. Přesněji se jedná o 61 % žáků, kteří nemají ohraničený čas, který mohou trávit v online prostředí. Dalších 26 % dotazovaných může na internetu trávit více, jak dvě hodiny. Omezený přístup pak uvedlo pouhých 11 %. Ti mají časový limit ohraničený jednou hodinou. Zbylá 2 % tvořena třemi respondenty nemá doma žádný přístup k internetu.

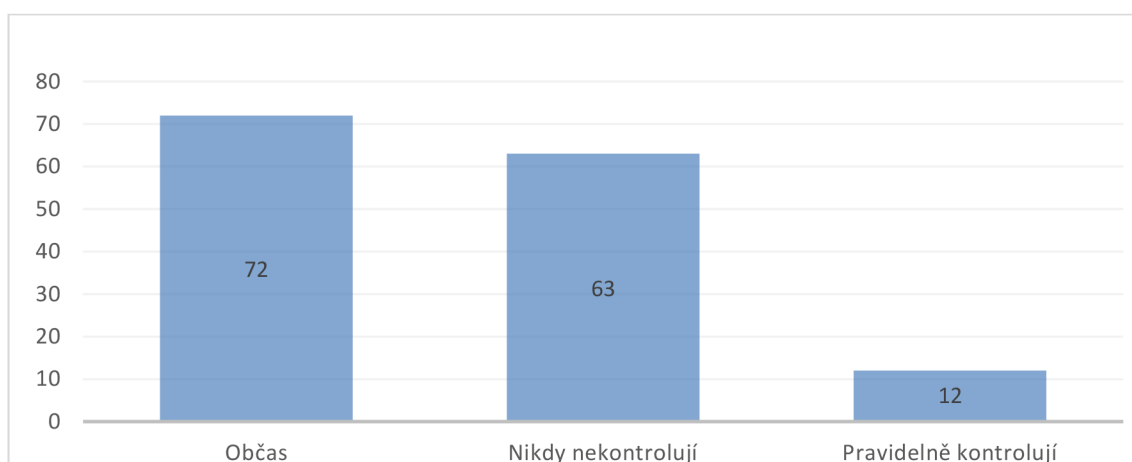
16) Kontrolují někdy rodiče tvé aktivity na internetu?

Tabulka 19: Kontrola aktivit na internetu

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Nikdy nekontrolují	63	43
Občas	72	49
Pravidelně kontrolují	12	8
Celkem	147	100

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Graf 19: Kontrola aktivit na internetu

Zdroj: Autorka práce, 2022 (vlastní šetření)

Tato otázka navazuje na předchozí a má za cíl zjistit, zda rodiče kontrolují aktivity svých dětí na internetu. Je důležité, aby měli rodiče přehled o tom, jak jejich potomci využívají čas strávený online. Tato kontrola aktivit by však měla probíhat nenásilně a měla by respektovat i soukromí jedince. Tabulka č. 19 nám ukazuje, že téměř polovina dotazovaných žáků je svými rodiči občasně kontrolována. Druhá méně početná skupina tvořena 43 % žáků není dle výsledků kontrolována nikdy. Zbýlých 8 % respondentů uvedlo, že jejich aktivity na internetu jsou kontrolovány pravidelně.

4.5 Shrnutí výsledků

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 147 respondentů. V první otázce jsme se dozvěděli, že tato skupina byla tvořena 77 (52 %) dívkami a 70 (48 %) chlapci. Další otázka věnovala pozornost rozdělení dotazovaných žáků dle jednotlivých ročníků, ve kterých byly dotazníky rozdány. Výsledky nám ukázaly, že z celkového počtu 147 respondentů bylo 71 (48 %) z 6. ročníků a 76 (52 %) z 9. ročníků. Třetí otázka již byla zaměřena na míru výskytu informovanosti žáků o kyberšikaně. Zde jsme zjistili, že 126 (86 %) respondentů ví, co pojem kyberšikana znamená. Zbylých 21 (14 %) žáků uvedlo, že neví, co tento pojem představuje. Čtvrtá otázka dotazníku byla otevřená a umožňovala respondentům napsat vlastními slovy význam pojmu kyberšikana. Tato otázka měla ověřit, zda dotazovaní žáci opravdu rozumí pojmu kyberšikana a zda jej umí vysvětlit. Při zpracování odpovědí se nejčastěji opakovala odpověď, která popisovala kyberšikanu jako šikanu přes internet. Tuto možnost zmínilo 46 (31 %) žáků. Další početná skupina 20 (14 %) žáků si pod tímto pojmem představuje šikanu přes sociální sítě. Dále se ve výsledcích opakovaly odpovědi jako jsou online šikana, šikana přes zprávy, pomlouvání na internetu nebo vyhrožování a urážení přes internet. Otázky číslo 5-7 obsahovaly názorné situace. Respondenti zde měli za úkol seznámit se se třemi modulovými situacemi a správně vyhodnotit, která z těchto situací představuje kyberšikanu. Otázka č. 5 skrývala chování, které lze označit za kyberšikanu. Tuto událost správně vyhodnotilo 90 (61 %) žáků. Další otázka obsahovala situaci, ve které se také jednalo o kyberšikanu. Tuto situaci za kyberšikanu správně označilo celkem 113 (77 %) žáků. Otázka č. 7 již zobrazovala chování, které neneslo žádné známky kyberšikany. Tuto situaci správně vyhodnotilo 129 (88 %) respondentů. Z výsledků lze konstatovat, že více jak polovina z respondentů dokáže rozpoznat projevy kyberšikany. Následující otázka č. 8 měla za úkol zjistit, zda se dotazovaní žáci stali obětí kyberšikany. Na tuto otázku odpovědělo kladně 48 (33 %) žáků. Dalších 81 (55 %) respondentů uvedlo, že se v roli oběti nevyskytlo. Zbylých 18 (12 %) žáků neumělo posoudit, zda se někdy stalo obětí, a proto zvolilo odpověď „nevím“. V otázce č. 9 nás zajímalo, s jakými kyberútoky se dotazovaní žáci setkali. Respondenti zde měli možnost označit více než jednu odpověď. Z výsledků vyplynulo, že nejčastěji se žáci setkávají s negativním jednáním, prostřednictvím obtěžujících příchozích zpráv. Tuto možnost označilo 64 (44 %) žáků. Za druhý

nejčastější kyberútok byla označena možnost „pomlouvání mé osoby na internetu“. S takovým jednáním se dle výsledků setkala 52 (35 %) žáků. Naopak nejméně se dle výsledků žáci setkávají s jednáním jako jsou vydírání a provokování prostřednictvím médií. V následující otázce č. 10 byli respondenti tázáni, kde se dozvěděli o kyberšikaně. Zajímalo nás, z jakého prostředí žáci získali o tomto jevu nejvíce informací. Na základě výsledků jsme se dozvěděli, že nejčastějším zdrojem informací o kyberšikaně byla pro dotazované škola. Tuto možnost vybralo celkem 74 (51 %) žáků. Dalších 46 (31 %) respondentů uvedlo, že se o kyberšikaně dozvěděli v médiích a nejméně početnou skupinu tvořili jedinci, kteří se o kyberšikaně dozvěděli v prostředí domova. Tato skupina obsahovala pouze 12 (8 %) žáků. V otázce č. 11 jsme se zajímali o to, kde by žáci v případě, že by se stali obětí kyberšikany, hledali pomoc. Došli jsme ke zjištění, že nejčastěji by žáci požádali o pomoc své rodiče. Tuto možnost označilo 75 (51 %) žáků. Tento výsledek lze považovat za velmi uspokojivý, jelikož ukazuje, že značná část žáků důvěřuje svým rodičům a v případě problému je ochotná se jim svěřit. Dále by žáci hledali pomoc nejčastěji u svého kamaráda, a to celkem 30 (20 %) žáků. Dalších 14 (10 %) respondentů by problém nahlásilo na policii nebo na linku bezpečí. Zbýlých 28 (19 %) žáků by o pomoc požádalo v tomto pořadí: učitele, nikoho, ředitele školy, někoho jiného. Následující otázka č. 12 měla za úkol zjistit, zda mají žáci v prostředí domova omezený přístup k některým internetovým stránkám. Z výsledků jsme se dozvěděli, že značná část dotazovaných 124 (84 %) může navštívit, kteroukoli stránku na internetu neomezeně. Zbýlých 23 (16 %) žáků uvedlo, že mají některé webové stránky blokovány. Jaké jsou nejčastější aktivity dotazovaných na internetu zjišťovala otázka č. 13. Tato otázka umožňovala označení jedné a více odpovědí. Z výsledků nám vyplynulo, že nejčastěji tráví žáci čas na internetu sledováním videí, filmů či seriálů. Tuto možnost označilo 89 (61 %) respondentů. Dále uvedlo 86 (59 %) jedinců, že využívají internet ke hraní online her. Třetí nejčastější aktivitou v pořadí se ukázalo být trávení času na sociálních sítích, což označilo 70 (48 %) žáků z celkového počtu 147 respondentů. Otázka č. 14 byla zaměřena na konkrétní webové stránky, které jsou mezi mladou generací populární. Zajímalo nás, kterou z těchto stránek navštěvují žáci nejčastěji, a kterou naopak nejméně. Respondenti tak měli za úkol vybrat z nabízených možností pouze jednu, tu nejnavštěvovanější. Zjistili jsme, že nejčastěji tráví žáci čas na Instagramu. Tuto možnost označilo 42 (29 %) dotazovaných. Instagram umožňuje uživatelům vkládat nejrůznější

obsahy a také komunikovat s ostatními uživateli. Další v pořadí byla vybrána aplikace TikTok, kterou nejčastěji navštěvuje 29 (20 %) respondentů. Třetí nejnavštěvovanější internetovou stránkou se ukázal být YouTube, který označilo 24 (16 %) respondentů. Naopak nejméně navštěvovanými stránkami byly Twitter, Omegle a Snapchat. S touto otázkou souvisela otázka č. 15, která zjišťovala, kolik času v prostředí domova tráví žáci na internetu. Respondenti měli na výběr z několika odpovědí. Nejčastěji uváděli, že mají neomezený přístup k internetu. Tuto odpověď označilo 89 (61 %) žáků. Další početnou skupinu tvořilo 39 (26 %) žáků, kteří uváděli, že mohou na internetu trávit více jak dvě hodiny času. Zbýlých 19 (13 %) respondentů uvedlo, že mají povolený přístup na internet maximálně jednu hodinu nebo nemají žádný přístup k internetu. Poslední otázka č. 16 zjišťovala, zda rodiče žáků vědí, co dělají v online prostředí a zda tyto aktivity kontrolují. Výsledky ukázali, že rodiče pravidelně kontrolují aktivity svých dětí pouze u 12 (8 %) dotazovaných. Dále uvedlo 63 (43 %) žáků, že rodiče jejich aktivity na internetu nekontrolují nikdy. Zbýlých 72 (49 %) respondentů potvrdilo, že jsou svými rodiči kontrolováni občasně.

4.6 Verifikace hypotéz

Verifikace výzkumných hypotéz byla ověřena nejprve základní statistikou v programu Excel a následně byla vyhodnocena pomocí aplikované statistiky, a to konkrétně aritmetickým průměrem. Aritmetický průměr představuje součet všech hodnot vydělený jejich počtem. V běžné řeči se obvykle použitím slova průměr myslí právě aritmetický průměr. Ferjenčík (2000, s. 230) uvádí, že *„aritmetický průměr je nejznámějším ukazatelem informujícím o místě, které je možné považovat za střed souboru sebraných údajů.“*

Aritmetický průměr je statistická veličina, která v jistém smyslu vyjadřuje typickou hodnotu popisující soubor mnoha hodnot. Aritmetický průměr se zpravidla značí vodorovným pruhem nad názvem proměnné („ $\bar{x}$ “) nebo také řeckým písmenem μ .

Hypotézy jsme ověřovali vzorcem aritmetického průměru, kde tzn. součet všech hodnot vydělený jejich počtem (Gulová, Šíp, 2013).

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n x_i = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

Hypotéza H1: Více než polovina z dotazovaných žáků ví, co pojem kyberšikana znamená.

Pro ověření hypotézy H1 byla v dotazníku použita otázka č. 3, která se respondentů dotazovala, zda ví, co pojem kyberšikana znamená. Na tuto otázku kladně odpovědělo 126 žáků (86 %) z celkového počtu 147 respondentů.

Z jednotlivých údajů, které jsme sesbírali pomocí dotazníku jsme dospěli k výpočtu této hypotézy, dle aritmetického průměru následovně.

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n x_i = \frac{x_1 + x_2}{n}$$

Výsledek: $\bar{x} = 73,5$

Na základě těchto skutečností můžeme konstatovat, že hypotéza H1 byla potvrzena, neboť výsledek aritmetického průměru je 73,5 z celkového počtu 147 dotazovaných respondentů.

Tento výsledek lze považovat za velmi uspokojivý. Čím více budou lidé o tomto problému informováni, tím snáze se mu dokážou bránit. Znalost a porozumění tomuto pojmu můžeme považovat za součást samotné prevence.

Hypotéza H2: Méně jak polovina z dotazovaných žáků se dozvěděla o kyberšikaně v rodinném prostředí.

Pro ověření hypotézy H2 byla vybrána otázka č. 10, která se respondentů tázala, kde se o kyberšikaně dozvěděli. Žáci měli za úkol vybrat jednu ze 4 odpovědí. Z výsledků jsme se dozvěděli, že se 74 respondentů (51 %) o kyberšikaně dozvědělo ve školním prostředí. Další skupina tvořena 46 žáky (31 %), se o tomto jevu dozvěděla v médiích. Nejméně žáků získalo informace o kyberšikaně v prostředí domova, a to pouhých 12 (8 %) z nich. Zbýlých 15 (10 %) žáků uvedlo, že se o kyberšikaně dozvědělo v jiném prostředí a označilo odpověď „jinde“.

Z jednotlivých údajů sesbíraných z dotazníků jsme dospěli k výpočtu této hypotézy, dle aritmetického průměru následovně.

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n x_i = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + x_4}{n}$$

Výsledek: $\bar{x} = 36,8$

Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že hypotéza H2 byla potvrzena, neboť výsledek aritmetického průměru je 36,8 z celkového počtu 147 dotazovaných respondentů.

Dle výsledků je zřejmé, že značná část rodičů, nemá dostatečný přehled o této problematice. Proto je důležité, aby se v této oblasti dále vzdělávala. K tomu by mohly přispět například vzdělávací instituce, a to pořádáním různých besed zaměřených na toto téma.

Hypotéza H3: Méně jak polovina z dotazovaných žáků se stala alespoň jedenkrát obětí kyberšikany.

Tento předpoklad byl ověřen prostřednictvím otázky č. 8. Respondenti zde byli tázáni, zda se někdy v životě stali obětí kyberšikany. Více jak polovina z dotazovaných žáků, celkem 81 (55 %), uvedla, že se v roli oběti nikdy nevyskytla. Dále z výsledků výzkumu vyplynulo, že 48 (33 %) respondentů se alespoň jedenkrát v životě stalo obětí kyberšikany. Zbylých 18 (12 %) respondentů nedokázalo posoudit, zda se někdy stali obětí online šikany a označili odpověď „nevím“.

Z jednotlivých údajů sesbíraných z dotazníků jsme dospěli k výpočtu této hypotézy, dle aritmetického průměru následovně.

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n x_i = \frac{x_1 + x_2 + x_3}{n}$$

Výsledek: $\bar{x} = 49,0$

Na základě těchto skutečností můžeme konstatovat, že hypotéza H3 byla potvrzena, neboť výsledek aritmetického průměru je 49,0 z celkového počtu 147 dotazovaných respondentů.

Předpoklad, že méně jak polovina z dotazovaných se alespoň jedenkrát v životě stala obětí kyberšikany se potvrdil. Přestože lze tento výsledek považovat za pozitivní nesmíme tento sociálně patologický jev podceňovat, jelikož následky kyberšikany mohou být velice závažné.

4.7 Doporučení pro praxi

Kyberšikana se v dnešní době stává zásadním problémem, který se objevuje nejen ve školním prostředí, ale i mimo něj. S neustálým vývojem nových médií bychom mohli předpokládat, že se tento jev může v budoucnu vyskytovat čím dál častěji. Proto bychom měli dbát na účinnou prevenci, která nám může pomoci tomuto nežádoucímu chování předcházet. Jedním z nejzásadnějších opatření je samotná informovanost o tomto jevu. Z výzkumu jsme se dozvěděli, že se o kyberšikaně žáci nejčastěji dozvěděli v prostředí školy. Naopak žáci uváděli, že nejméně informací o tomto jevu získali v prostředí domova. Na základě této skutečnosti bychom se měli zaměřit na zvyšování povědomí o nebezpečí online šikany především u samotných rodičů. Více jak polovina z dotazovaných žáků uvedla, že kdyby se stali obětí kyberšikany, požádali by o pomoc právě své rodiče. Proto je zásadní, aby rodiče věděli, jak se v případě výskytu kyberšikany chovat, případně jak ji včas rozpoznat. K této informovanosti by mohly přispět nejrůznější přednášky a besedy zaměřené na toto téma, pořádané v rámci jednotlivých škol. Tyto preventivní programy by měly být zaměřeny i na zásady bezpečného užívání internetu. V rámci toho by se rodiče mohli mimo jiné seznámit i s užíváním některých technických pomůcek, jako je například rodičovský zámek, který může zamezit navštěvování nevhodných obsahů na internetu.

Prevence by však neměla zapomínat ani na děti, pro které se online svět stává nedílnou součástí života. Děti a dospívající by měli být seznámeni s konkrétními projevy a skutečnými případy kyberšikany. Právě názornými příklady bychom u žáků mohli dospět k uvědomění si závažnosti tohoto jevu. V některých případech totiž žáci nemusí vnímat své chování jako nevhodné, přestože tomu tak je.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala kyberšikanou jako sociálně patologickým jevem na druhém stupni základních škol v Praze-východ. Obsah této práce byl zaměřen na problematiku kyberšikany, která se v posledních letech stala novým fenoménem, a to v závislosti na rozvoji nových médií. Práce byla členěna na dvě části. První, teoretická část byla dále rozdělena do tří hlavních kapitol. V první kapitole se čtenář dozvěděl základní informace o sociálně patologických jevech. Tato kapitola se zabývala jednotlivými jevy, se kterými se můžeme setkat v prostředí základních škol. Druhá kapitola byla již zaměřena na tradiční šikanu, která s kyberšikanou úzce souvisí. Tato kapitola pojednávala o charakteristických znacích šikany, jejích obětech a následcích. Na závěr této kapitoly byly zmíněny základní informace o prevenci sociálně patologických jevů. Třetí kapitola se již zabývala samotnou kyberšikanou. Na úvod byly popsány jednotlivé znaky kyberšikany a také její rozdíly oproti šikaně tradiční. Dále byla pozornost věnována aktérům kyberšikany, jako jsou oběti, agresori nebo také přihlížející. Není zde zapomenuto ani na následky a prevenci online šikany.

Praktická část byla zpracována na základě kvantitativního výzkumu. Výzkum probíhal na třech vybraných základních školách: ZŠ Kunice, ZŠ Stříbrná Skalice a ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice. Jako výzkumný nástroj byl použit anonymní dotazník, na který odpovídali žáci 6. a 9. ročníků těchto škol. Dotazník byl tvořen šestnácti výzkumnými otázkami a byl vytvořen v papírové i elektronické podobě. V ZŠ Kunice a ZŠ Stříbrná Skalice byly rozdány dotazníky v papírové formě, zatímco ZŠ T. G. Masaryka Mnichovice využila možnosti elektronického dotazníku.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak jsou žáci o problematice kyberšikany informováni a zda tomuto pojmu rozumí. Některé z odpovědí na otázku, co pojem kyberšikana znamená, byly velice stručné, přesto však svým obsahem vystihovaly podstatu této problematiky, a proto byly vyhodnoceny jako dostačující. Z výsledků tak vyplynulo, že více jak polovina žáků 6. a 9. ročníků zná pojem kyberšikana a ví, co si pod tímto pojmem představit. Zdrojem těchto informací byla dle odpovědí především škola a následně média. Naopak nejméně informací o kyberšikaně získali žáci v prostředí rodiny. Dílčím cílem bylo zjistit, v jaké míře se kyberšikana vyskytuje na druhém stupni základních škol, a jaké jsou její nejčastější projevy. Výzkum ukázal, že méně jak polovina žáků se někdy

v životě stala obětí kyberšikany. Za nejfrekventovanější projevy kyberšikany označovali respondenti obtěžování prostřednictvím příchozích zpráv. Tuto možnost označilo 44 % účastníků výzkumu. Dále pak žáci nejčastěji uváděli pomluvy na internetu nebo krádeže přihlašovacích údajů.

Všechny tyto výsledky nasvědčují tomu, že je nezbytné v této oblasti dbát na prevenci a také osvětu. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že nejméně informací o kyberšikaně získali v prostředí domova. Tato skutečnost nasvědčuje tomu, že značná část rodičů nemá o této problematice dostatečné informace. Proto je zásadní, v rámci školy, zapojovat rodiče do nejrůznějších projektů a zvýšit tak jejich informovanost v této oblasti. Na základě těchto preventivních opatření by rodiče mohli získat důležité informace potřebné k rozpoznání výskytu tohoto jevu. To by jim mohlo pomoci případnou kyberšikanu odhalit a včas zasáhnout.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTLOVÁ, S., 1998. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně. ISBN 80-7013-259-0.

ČERNÁ, A., 2013. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.

DOČEKAL, D. et. al., 2019. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-5145-3.

FERJENČÍK, J., 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-367-6.

FIELDOVÁ, E., 2009. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vyd. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1176-2.

FISCHER, s. a J. ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, P., 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.

GULOVÁ, L. a R. ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.

HADJ MOUSSOVÁ, Z. a J. DUPLINSKÝ, 2007. Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování – terminologické otazníky. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe: Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování – terminologické otazníky*. Pardubice, 2007(1), 21–24.

HERZOG, R., 2009. *Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách*. 1. vyd. Plzeň: Fraus. ISBN 978-80-7238-850-9.

HOLLÁ, K., 2013. *Kyberšikana*. 1. vyd. Nakladatelství: Iris. ISBN 978-80-8153-011-1.

- HOLLÁ, K., 2016. *Sexting a kyberšikana*. Nakladatelství: Iris. ISBN 978-80-8153-061-6.
- JANOŠOVÁ, P. et. al., 2016. *Psychologie školní šikany*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2992-3.
- KABÍČEK, P., L. CSÉMY a J. HAMANOVÁ, 2014. *Rizikové chování v dospívání: a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KAVALÍR, A. et. al., 2009. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni. ISBN 978-80-86961-78-1.
- KOLÁŘ, M., 2001. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, Z., 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- KRAUS, B., 2008. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRČMÁŘOVÁ, B. et. al. 2012. *Děti a online rizika: sborník studií*. Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-3-5.
- KRIEGELOVÁ, M., 2008. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. 1.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2333-4.
- KROUPOVÁ, K., 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie*. 1.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5264-8.
- KYRIACOU, CH., 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-945-3.
- LACA, S., 2019. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií. ISBN 978-80-906237-3-6.

MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita mládeže*. 2.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6.

MERTIN, V. a L. KREJČOVÁ, 2013. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. ISBN 978-80-7478-026-4.

MIOVSKÝ, M., et al., 2015. *Prevence rizikového chování ve školství I*. 2.vyd. Praha: Klinika adiktologie 1.LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.

MORAVCOVÁ, E. et al., 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-860-3.

MÜHLPACHR, P., 2001. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-2511-5.

NEŠPOR, K., 2007. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-267-6.

PŘADKA, M., D. KNOTOVÁ a J. FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3469-6.

ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ, 2010. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2991-6.

SOBOTKOVÁ, V., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠMAHAJ, J., 2014. *Kyberšikana jako společenský problém*. 1. vyd. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4227-3.

VAŠUTOVÁ, M., 2010. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Filosofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-858-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

HARDY, M. et. al., 2011. *Sociální patologie rodiny: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. 1. vyd. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. ISBN 978-80-8132-000-2.

KONČEKOVÁ, L., 2005. *Drogová problematika učňovskej mládeže: vedomosti, postoje a skúsenosti*. 3. vyd. Prešov: Lana. ISBN 80-89235-01-8.

HARDY, M., T. DUDÁŠOVÁ, E. VRANKOVÁ a A. HRAŠKOVÁ, 2011. *Sociální patologie rodiny. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. ISBN 978-80-8132-000-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

Internetem bezpečně: Sexting [online]. Internetem bezpečně, 2018 [cit. 2022-02-01].

Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/sexting/>

MŠMT: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže:

Příloha 6: Školní šikana. [online]. MŠMT, 2020 [cit. 2022-02-01]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?> (MŠMT, online, cit. 2022-02-01)

SEZNAM ZKRATEK

ADHD	porucha pozornosti s hyperaktivitou (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)
CNS	centrální nervový systém
ICT	informační a komunikační technologie (Information and Communication Technologies)

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Počty vyplněných dotazníků na školách	48
Graf 2: Rozdělení žáků dle pohlaví	49
Graf 3: Rozdělení žáků 6. ročníků dle pohlaví	50
Graf 4: Rozdělení žáků 9. ročníků dle pohlaví	51
Graf 5: Porozumění pojmu kyberšikana	52
Graf 6: Význam pojmu kyberšikana	53
Graf 7: Situace 1: Projevy kyberšikany	55
Graf 8: Situace 2: Projevy kyberšikany	57
Graf 9: Situace 3: Projevy kyberšikany	58
Graf 10: Oběť kyberšikany	59
Graf 11: Oběť kyberšikany-rozdělení dle ročníků	60
Graf 12: Druhy kyberútoků.....	61
Graf 13: Zdroj informací o kyberšikaně	62
Graf 14: Řešení kyberšikany.....	63
Graf 15: Přístup k webovým stránkám	64
Graf 16: Nejčastější aktivity na internetu	65
Graf 17: Nejčastěji navštěvované webové stránky	66
Graf 18: Časový limit užívání internetu	67
Graf 19: Kontrola aktivit na internetu.....	68

Seznam tabulek

Tabulka 1: Trojdimenzionální mapa.....	23
Tabulka 2: Rozdělení žáků dle pohlaví.....	49
Tabulka 3: Rozdělení žáků 6. ročníků dle pohlaví	50
Tabulka 4: Rozdělení žáků 9. ročníků dle pohlaví	51
Tabulka 5: Porozumění pojmu kyberšikana	52
Tabulka 6: Význam pojmu kyberšikana	53
Tabulka 7: Situace 1: Projevy kyberšikany	55

Tabulka 8: Situace 2: Projevy kyberšikany	57
Tabulka 9: Situace 3: Projevy kyberšikany	58
Tabulka 10: Oběť kyberšikany	59
Tabulka 11: Oběť kyberšikany-rozdělení dle ročníků	60
Tabulka 12: Druhy kyberútoků.....	61
Tabulka 13: Zdroj informací o kyberšikaně	62
Tabulka 14: Řešení kyberšikany	63
Tabulka 15: Přístup k webovým stránkám	64
Tabulka 16: Nejčastější aktivity na internetu	65
Tabulka 17: Nejčastěji navštěvované webové stránky	66
Tabulka 18: Časový limit užívání internetu.....	67
Tabulka 19: Kontrola aktivit na internetu.....	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	I
Příloha B – Pokyny k dotazníku	VI
Příloha C – Ukázka vyplněných dotazníků.....	VII

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Malá a studuji na univerzitě J. A. Komenského v Praze obor Speciální pedagogika-vychovatelství. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který bude následně sloužit pro účely mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní a veškeré informace z něj získané budou využity pouze pro účely zmiňované práce.

Dotazník obsahuje 16 otázek. Některé otázky umožňují jednu odpověď, některé více odpovědí. Jednotlivé odpovědi označte křížkem. (X)

---

1. Genderové rozdělení – jsem:

vyberte jednu odpověď

 žena muž

2. Jsem žákem

vyberte jednu odpověď

 6. ročníku 9. ročníku

3. Víš, co pojem kyberšikana znamená?

vyberte jednu odpověď

 ano ne

4. Dokázal by si popsat pojem kyberšikana? Co si pod tímto slovem představuješ?

5. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 1: „Aneta s Terezou jsou kamarádky, které na internetu vytvořily anketu s několika fotografiemi spolužaček, kterou následně sdílely na sociálních sítích. V této anketě, mají ostatní spolužáci možnost hlasovat o tom, která z těchto dívek je „nejošklivější.“

- Ano, jedná se o kyberšikanu
- Ne, nejedná se o kyberšikanu
- Nedokážu posoudit

6. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 2: „Honzu sedícího v lavici napadne spolužák-vyždímá mu na hlavu houbu na tabuli. Mezitím si tento útok natáčí na telefon Jakub, který toto video následně vyvěsí na internet a rozešle ho několika kamarádům“.

- Ano, jedná se o kyberšikanu
- Ne, nejedná se o kyberšikanu
- Nedokážu posoudit

7. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 3: „Při hodině informatiky si většina třídy dopisovala prostřednictvím sociální sítě Facebook. Jediný Adam si s nikým nedopisoval, jelikož není uživatelem žádné z těchto sociálních sítí.“

- Ano, jedná se o kyberšikanu
- Ne, nejedná se o kyberšikanu
- Nedokážu posoudit

8. Stal ses někdy obětí kyberšikany?

vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne
- Nevím

9. S jakými kyberútoky ses osobně setkal?

vyberte jednu nebo více odpovědí

- pomlouvání mé osoby na internetu
- obtěžující příchozí zprávy
- zveřejnění fotografií či videí mé osoby na internetu
- falšování mé identity na internetu
- krádež mého hesla a jiných přihlašovacích údajů
- vydírání a provokování mé osoby prostřednictvím zpráv, sociálních sítí a jiných médií

10. Kde ses dozvěděl o kyberšikaně?

vyberte jednu odpověď

- doma
- ve škole
- v médiích
- jinde

11. Koho by si požádal/a o pomoc v případě, že by ses stal obětí kyberšikany?

vyberte jednu odpověď

- rodiče
- učitele
- ředitele školy
- nikoho
- policii nebo linku bezpečí
- někoho jiného
- kamaráda

12. Máš doma přístup ke všem webovým stránkám?

vyberte jednu odpověď

Ano, mohu navštívit jakoukoli webovou stránku

Ne, některé stránky mám blokované

13. Jaké jsou tvé nejčastější aktivity na internetu?

vyberte jednu nebo více odpovědí

komunikuji s lidmi

hraju online hry

jsem na sociálních sítích

sleduji videa, filmy, seriály

stahuji

nakupuji na e-shopech

vyhledávám si nejrůznější informace

jiné

14. Jaké internetové stránky, popřípadě aplikace navštěvuješ nejčastěji?

vyberte jednu odpověď

Facebook

Instagram

Tik tok

Omegle

Snapchat

WhatsApp

Twitter

YouTube

Discord

jiné

15. Kolik času denně můžeš doma trávit na internetu?

vyberte jednu odpověď

maximálně 1 hodinu

2 hodiny a více

neomezeně

nemáme přístup k internetu

16. Kontrolují někdy rodiče tvé aktivity na internetu?

vyberte jednu odpověď

nikdy nekontrolují

občas

pravidelně kontrolují

Děkuji za Váš čas a za vyplnění mého dotazníku.

Příloha B – Pokyny k dotazníku

Pokyny k dotazníku:

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Malá a studuji na univerzitě J. A. Komenského v Praze obor Speciální pedagogika-vychovatelství. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který bude následně sloužit pro účely mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní a veškeré informace z něj získané budou využity pouze pro účely zmiňované práce. Dotazník je určen pro žáky 6. a 9. tříd.

- Dotazník obsahuje více druhů otázek. Většina otázek vyžaduje po respondentovi výběr jedné správné odpovědi. Dále se v dotazníku objevují i otázky otevřené, na které respondent písemně odpovídá.
- Otázky 9, 13 umožňují výběr více odpovědí.
- Před vyplněním otázky 5,6,7 je nutné, aby si žák přečetl názorné situace, které se týkají kyberšikany. Na základě tohoto textu žák vybírá odpověď.
- Pokud žák neví odpověď na otevřenou otázku - textové pole proškrtně, nebo napiše, že na tuto otázku nezná odpověď.
- Správné odpovědi označte křížkem.

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Malá a studuji na univerzitě J. A. Komenského v Praze obor Speciální pedagogika-vychovatelství. Proším Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který bude následně sloužit pro účely mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní a veškeré informace z něj získané budou využity pouze pro účely zmiňované práce.

Dotazník obsahuje 16 otázek. Některé otázky umožňují jednu odpověď, některé více odpovědí. Jednotlivé odpovědi označte křížkem.

1. Genderové rozdělení – jsem:

vyberte jednu odpověď

žena muž

2. Jsem žákem

vyberte jednu odpověď

6. ročníku 9. ročníku

3. Víš, co pojem kyberšikana znamená?

vyberte jednu odpověď

ano ne

4. Dokázal by si popsat pojem kyberšikana? Co si pod tímto slovem představuješ?

její šikana na internetu

1

5. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 1: „Aneta s Terezou jsou kamarádky, které na internetu vytvořily anketu s několika fotografiemi spolužaček, kterou následně sdílely na sociálních sítích. V této anketě, mají ostatní spolužáci možnost hlasovat o tom, která z těchto dívek je „nejošklivější.“

- Ano, jedná se o kyberšikanu
 Ne, nejedná se o kyberšikanu
 Nedokážu posoudit

6. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 2: „Honzu sedícího v lavici napadne spolužák-vyždímá mu na hlavu houbu na tabuli. Mezitím si tento útok natáčí na telefon Jakub, který toto video následně vyvěsí na Internet a rozešle ho několika kamarádům.“

- Ano, jedná se o kyberšikanu
 Ne, nejedná se o kyberšikanu
 Nedokážu posoudit

7. Rozhodni, zda lze následující situaci označit za kyberšikanu.

vyberte jednu odpověď

SITUACE 3: „Při hodině informatiky si většina třídy dopisovala prostřednictvím sociální sítě Facebook. Jediný Adam si s nikým nedopisoval, jelikož není uživatelem žádné z těchto sociálních sítí.“

- Ano, jedná se o kyberšikanu
 Ne, nejedná se o kyberšikanu
 Nedokážu posoudit

2

8. Stal ses někdy obětí kyberšikany?

vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne
- Nevím

9. S jakými kyberútoky ses osobně setkal?

vyberte jednu nebo více odpovědí

- pomlouvání mé osoby na internetu
- obtěžující příchozí zprávy
- zveřejnění fotografií či videí mé osoby na internetu
- falšování mé identity na internetu
- krádež mého hesla a jiných přihlašovacích údajů
- vydírání a provokování mé osoby prostřednictvím zpráv, sociálních sítí a jiných médií

10. Kde ses dozvěděl o kyberšikaně?

vyberte jednu odpověď

- doma
- ve škole
- v médiích
- jinde

11. Koho by si požádal/a o pomoc v případě, že by ses stal obětí kyberšikany?

vyberte jednu odpověď

- rodiče
- učitele
- ředitele školy
- nikoho
- policii nebo linku bezpečí
- někoho jiného
- kamaráda

3

12. Máš doma přístup ke všem webovým stránkám?

vyberte jednu odpověď

- Ano, mohu navštívit jakoukoli webovou stránku
- Ne, některé stránky mám blokované

13. Jaké jsou tvé nejčastější aktivity na internetu?

vyberte jednu nebo více odpovědí

- komunikuji s lidmi
- hraju online hry
- jsem na sociálních sítích
- sleduji videa, filmy, seriály
- stahuji
- nakupuji na e-shopech
- vyhledávám si nejrůznější informace
- jiné

14. Jaké internetové stránky, popřípadě aplikace navštěvuješ nejčastěji?

vyberte jednu odpověď

- Facebook
- Instagram
- Tik tok
- Omegle
- Snapchat
- WhatsApp
- Twitter
- YouTube
- Discord
- jiné

15. Kolik času denně můžeš doma trávit na internetu?

vyberte jednu odpověď

- maximálně 1 hodinu
- 2 hodiny a více
- neomezeně
- nemáme přístup k internetu

4

16. Kontrolují někdy rodiče tvé aktivity na internetu?

vyberte jednu odpověď

nikdy nekontrolují

občas

pravidelně kontrolují

Děkuji za Váš čas a za vyplnění mého dotazníku.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kateřina Malá

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Kyberšikana jako sociálně patologický jev na druhém stupni základní školy v Praze-východ

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 68

Celkový počet stran příloh: 9

Počet titulů českých použitých zdrojů: 35

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.